

Mak

Maktä Jesu u kehäromini inigän kubä yän niwoṅärehta manbiṅam ṅo kudän täṅkuk

Jontä Jesuta kädet täwitkuk

¹ Jesu Kristo u Anutu täṅo Nanaki. Unitäṅo Manbiṅam Täga yäput peṅpäṅ ahäṅkuko u ṅode; ² *Bianä Anutu täṅo profet kubä wäpi Aisaiatä manbiṅam kubä ṅode kudän täṅkuk;

Näkṅo biṅam yänahäwani äma kubä ṅo.

U intäjukun kädet täwit gamikta api iniṅ kirewet yäk. *Mal 3:1*

³ Uwä kome jopi-ken päṅku itkaṅ ṅode api yäwek;

Ekänitä äbähta kädet kaṅ täwirut!

Irit kuṅat-kuṅatjin kaṅ täṅsiwoṅ tawut! *Ais 40:3*

⁴ *Eruk, man Aisaiatä kudän täṅkuko udegän Jontä ṅode täṅkuk. Kome jopi-ken päṅku itkaṅ ämawebeta ume ärut yämiṅpäṅ man ṅode yänahäṅit täṅkuk; In bänepjin sukurewäkaṅ ume ärut tamiṅjira Anututä momijin api peṅ tamek yäk. ⁵ Ude yäwerirän ämawebe mäyap Judia komeken nanik ba Jerusalem yotpärare-ken naniktä Jontä itkuk-ken u päṅku wakini yänahäṅirä Jontä Jodan ume gänaṅ yän-yäkṅat päpmo ärut yämik täṅkuk. ⁶ *Täṅpakaṅ

Jon uwä tektawä but kubä wäpi kameri unitäṅo

* **1:2:** Mat 11:10 * **1:4:** Apos 13:24, 19:4 * **1:6:** 2Kin 1:8;
Mat 11:8

pujiñipäñ täñpani upäñ täñkañä pionṭawä but gupipäñ täñpani upäñ yamäñ täpäneñpäñ kuñat täñkukonik. Täñpäñ ketemtawä käpukbam-kät kähäräp umeni bipiken nanik ugänpäñ nak täñkukonik. ⁷*Ude täñkañ manbiñam ṇode yäñahäk täñkuk; Äma kubä biñam ikek mäden näwatak yäk. Unitäño kehäromitä näkño kehäromina irepmitak. Näk äpani-inik unita u dubini-ken näk nämö itnañi. ⁸Nadäkañ? Näk ume-inikpäñ ärut tamitat. Täñpäkañ äma mäden näwatak unitäwä Anutu täño Munapikpäñ api uwäktäñ tamek yäk.

Jontä Jesu ume ärut imiñkuk

Mat 3:13-17; Luk 3:21-22

⁹ Kadäni uken Jesutä Galili kome Nasaret yotpärare u peñpeñ abäñirän Jontä Jodan ume gänañ yäñikñat päpmo ärut imiñkuk. ¹⁰ Ärut imänkañ Jesu ume gägäni-ken äbäñpäñ kañkuk; Kunum añeñirän Anutu täño Munapiktä imaka känaräm bumik unitä äpäñkañ gwäki terak mañirayäñ täñkuk. ¹¹*Ude täñirän kunum gänañ nanik gera kubä ṇode ahäñkuk; Gäk näkñaken bänepna gämäni-inik yäk. Gäk gabäñkañ gäripi pähap nadäk täyat yäñ yäñkuk. ¹²⁻¹³*Ude yäñirän uterakgän Munapiktä iniñ kireñpewän Jesu kome jopi-ken, tom ägwäritä kuñarani-ken päñku itkuk. Uken kepma 40 ude irirän Satantä yäñikñat täñkukonik. Ude täñkuko upäñkañ Anutu täño añerotä täñkentäñ imiñirä it yäpmäñ kuñkuk.

* **1:7:** Apos 13:25 * **1:11:** Sam 2:7; Ais 42:1; Mat 12:18; Mak 9:7 * **1:12-13:** Sam 91:11-13

Jesutä äma yaräbok-yaräbok yämagutkuk
Mat 4:12-17; Luk 4:14-15

¹⁴ *Eruk, Jon komi yotken tewä irirän kadäni uken Jesu Galili komeken kuᅇkuk. Pänku Anutu täᅇo Manbiᅇam Täga yänahänpän ämawebe ᅇode yäwetkuk; ¹⁵ *Kadäni ahätak yän yäwetkuk. Anututä intäjukun itkaᅇ yabän yäwat epän täᅇpayän täyak u tuän keräp täyak! Unita bänepjin sukurenpän Anutu täᅇo Manbiᅇam Täga uwä nadänpän bänepjin-ken penpän kaᅇ yäpmän kuᅇarut!

¹⁶ Ude yäwetpän Jesutä Galili gwägu pomi terak kuᅇattängän yabänkuk; Saimon-kät noripaki Andrutä yäk taᅇi, gwägu tom yäpani u gwägu gänäᅇ maᅇpän äpmonᅇ irirän yabänkuk. Äma yarä uwä moneᅇ epänta gwägu tom yäpmäk täᅇkumänonik. ¹⁷ *Yäk maᅇpän äpmonᅇ irirän Jesutä yäwetkuk; Eruk! Epän u penkaᅇ näk näwarun! Näk näwarirän gwägu tom yäpmäk takamän udegän ämawebe Anutu iwatta yäpmäk-yäpmäk epän api tamet yäk. ¹⁸ Yäweränä uterakgän epäni u penpenᅇ iwatkumän. ¹⁹ Iwaränkaᅇ ätukät kuᅇpänä Sebedi täᅇo nanaki yarä wäpi Jems kenta Jon u gäpe terak itkaᅇ yäk taᅇi, gwägu tom yäpani u ket täᅇ irirän yabänkuk. ²⁰ Yabänpän pengän yarä unita gera yänirän nani Sebedi-kät epän ämaniye gäpe terak itkuᅇo u yepmaᅇpenᅇ Jesu iwatkumän.

Jesutä mäᅇo äma magärani kubä iwat kirenkuk
Luk 4:31-37

* **1:14:** Mak 6:17 * **1:15:** Mat 3:2; Gal 4:4 * **1:17:** Mat 13:47;
 Luk 5:1-11

21-22 **Eruk ude tänpän penta kuntängän Kapeneam yotpärare-ken ahänkuñ. Uken Sabat kadäni täñirän Jesu Juda täño käbeyä yot gänañ äronpäñ manbiñam yäwetpäñ yäwoñärenkuk. Täñirän ämawebe kikäñutpäñ nadäwä kudupi kubä täñkuk. Ude tänpän ñode nadänkuñ; Baga man yäwoñärewni ämatä man yäñpäñ-yäwoñäreñkuk täk täkañ ude bumik nämo yäk. Äma ñowä man mähemitä yäyak yäñ nadänkuñ. ²³ Täñpäkañ kadäni ukengän mäjo wakitä magärani kubä käbeyä yot gänañ penta itkuño unitä kähän yäñkañ ñode yäñkuk; ²⁴ *Jesu, Nasaret nanik, gäk jide täñ nimayäñ äbätan? Nidäpayäñ äbätan? Gäka nadäkamäñ. Gäk Anutu täño Kudupi Äma u! yäk.

²⁵ Yäwänä Jesutä kañ-yäñpäñ ñode iwetkuk; Bitnä! yäk. Äma ño kakätänpen ku! ²⁶ *Ude iweränä mäjotä äma uwä inätpän kwainkañ kähän yäñpäñ kakätänpen kuñkuk.

²⁷ Täñirän ämawebe u kañkañ nadäwätäk pähap tänpän ini-tägän näwetgäwet tänpän yäñkuñ; Wära! U imatäken? Man kudupi kehäromi nitek yäyak! Unitä man yäñirän mäjo mani buramik täkañ. Äma jopitä ude täga tänañi nämo yäk. ²⁸ *Ude yäñpäñ Jesu täño biñam u bäräñeñ Galili kome uken-uken yäñpäñ-nadäñtäñ kuñkuñ.

Jesutä ämawebe mäyap yäpän tägañkuñ

Mat 8:14-15; Luk 4:38-39

²⁹ Täñpäkañ Jesu uwä Jems kenta Jon-kät käbeyä yot penpen Andru kenta Saimontä yotken kuñkuñ.

* **1:21-22:** Mat 4:13 * **1:21-22:** Mat 7:28-29 * **1:24:** Mak 5:7

* **1:26:** Mak 9:26 * **1:28:** Mat 4:24

³⁰ Kuṅpāṅ Jesu yot gānaṅ āronjirān Saimon kenta Andrutā Saimon yepmani webe gup kādāp kāyām tāṅkaṅ patkuko unita iwetkumān. ³¹ Iwerānkaṅ pāṅku kerigān injipāṅ yāpmāṅ akuṅkuk. Ude tāṅjirān uterakgān kāyām u paorānkaṅ pāṅku ketem gwet yāmiṅkuk.

³² Eruk kome bipmāṅjirān āma kāyām ikek ba āma mājotā magārani u yāṅ-yākṅat yāpmāṅ Jesuken ābuṅ. ³³ Yāṅ-yākṅat yāpmāṅ ābāṅpāṅ āmawebe yotpārare uken nanik kudup bumik yot yāma-ken itkuṅ. ³⁴ *Ābā irirā Jesutā āmawebe kāyām mebāri mebāri nikek yāpān tāgaṅit mājotā magārani yāwat kireṅit tāṅkuk. Ude tāṅkaṅ mājo u Jesu tāṅo mebāri nadāṅkuṅo unita man yākta yāniṅ bitnāṅkuk.

Jesu nani-kāt inigān man yāṅkumān

Luk 4:42-44

³⁵ *Ude tāṅkaṅ patkuko kome ket nāmo yāṅjirān Jesu akumaṅ yot penpen uruṅ kāda pāṅku nani-kāt man yāṅkumān. ³⁶⁻³⁷ Yāṅ irirān Saimon-kāt noriye ātutā Jesuta wāyākṅeṅtāṅ pāṅku kaṅ-ahāṅpāṅ iwetkuṅ; E! Gāk imata ṅo itan? Āmawebe kudup gāka wāyākṅeṅ itkaṅ! ³⁸ Ude iwerāwā ṅode yāwetkuk; Nin yotpārare kukṅi kukṅi it yāpmāṅ kukaṅ-ken u kāda kuna! Uken kuṅkaṅ Anutu tāṅo man yāṅahāṅpāṅ kaṅ yāwet tāṅpa. Nāk epān u tākta ābut. ³⁹ *Ude yāṅpāṅ Galili komeken yotpārare kubākubā tāṅo kābeyā yot gānaṅ āronpāṅ man yāwerit mājo yāwat kireṅit tāṅkuk.

* **1:34:** Mak 3:11-12 * **1:35:** Mat 14:23; Mak 6:46 * **1:39:** Mat 4:23, 9:35

Jesutä äma gisik paräm ikek yäpän tägaŋkuk
Mat 8:1-4; Luk 5:12-16

⁴⁰ Tänpäkaŋ kadäni kubä äma kubä gisik paräm ikektä Jesuken kuŋpäŋ gukut imäpmok tänpäŋ butewaki terak ŋode iwetkuk; Gäk täŋkentäŋ namayäŋ nadäŋpäŋä näk täga nepmaŋpi kudupi iret yäŋ nadätat. ⁴¹ Ude yäwänä Jesutä äma u kaŋpäŋ butewaki pähap nadäŋ imiŋpäŋ keru gupi terak peŋkaŋ iwetkuk; Täga täŋkentäŋ gamayäŋ. Eruk, paräm ŋo paorut! ⁴² Ude yäwänä uterakgän paräm u paorirä säkgämän itkuk.

⁴³⁻⁴⁴ *Tänpäŋ Jesutä äma u man kehäromi ŋode iwetkuk; Täŋ gamitat ŋonita ämawebe biŋam nämo yäweren. Gäk päŋku gupka bämop äma iwoŋäre. Ude tänpäŋ äneŋi säkgämän itta Moses täŋo бага man iwatpäŋ gupe käbäŋi nitek ijiŋiri ämawebetä paräm tägakaŋ yäŋ api nadäwä täreneŋ. Jesutä ude yänpäŋ iwet-pewän kuŋkuk. ⁴⁵ Päŋku Jesutä iwetkuko ude nämo täŋkuk. Nämo, Jesutä gupi yäpän tägaŋkuŋo unitagän ämawebe kumän yäŋahänpäŋ yäwettäŋ kuŋkuk. Ude täŋirän kaŋpäŋ Jesu yotpärare bämopi-ken kwawak täga nämo kwet yäŋ nadäŋkuk. Ude nadäŋpäŋ kukŋi käda, äma mäyap nämo irani-ken kuŋat täŋkuk. Äma mäyap nämo irani-ken kuŋatkukopäŋ ämawebe uken-uken naniktä ehutpäŋ pen iwarän täk täŋkuŋonik.

2

Jesutä äma kubä yäpän tägaŋkuk

¹⁻² Eruk kepma yarägän itpäŋ Jesu äneŋi Kapeneam yotpärare-ken kuŋirän ämawebetä Jesu

* **1:43-44:** Mak 3:12, 7:36; Wkp 14:1-32

äbäko ude itak yäj nadänpänjä yot itkuk-ken u äbä bumta toknejpän yäman imaka, it toknejpän bägup kubä nämo penkuñ. Bumta toknejpän irirä Jesutä Anutu täño manbiñam yäwetkuk. ³ Täñkañ äma kwäyähäneñ täñpani kubä äma yaräbok-yaräboktä gärañ täñpän Jesuken yäpmän äbuñ. Täñpän noriye ätu täñkentäкта penta äbuñ. ⁴ Yäpmän äbänpän yabäñkuñ; Ämawebe kätum-kätum irirä. Ude yabänpänjä Jesu dubini-ken pekta kädetta wäyäkñewä wawäpän yot medäp terak punin yäpmän äronkuñ. Punin päro medäp äriwä tumbäpän äma kwäyähäneñ täñpani u gärañ ikek tewä äpmonkuk. ⁵ * Ude täñirä Jesutä nadäkiniki yabänpän äma kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Notnapak, gäkño momika pen gamitat!

⁶⁻⁷ * Ude yänjirän Baga man yäwoñärewani äma ätu penta itkuño unitä ñode nadäñkuñ; Ai, äma ño imata ude yäyak? Anututa yänärok man yäyak yäk. Äma kubätä äma täño momi penañi nämo. Anutu-tägän momi pen yämik täyak yäj nadäñkuñ.

⁸ Ude nadäjirä Jesutä Ude nadäkañ yäj nadänpän ñode yäwetkuk; Imata ude nadäkañ?

⁹ Äma ño man jide iwerira bureni kwawak ahänjirän känayän?; Momika pen gamitat yäj iweret ba Akumañ ku yäj iweret? ¹⁰⁻¹¹ Eruk, in kome terak ño Äma Bureni-inik-ken momi pen yämik täño kehäromi itak yäj nadäкта ñode täñira kawut. Ude yänpän äma kwäyähäneñ täñpani u iwetkuk; Näk ñode pen gäwetat; Aku! Patpat bägupka yäpmänkañ yotka-ken kuyi! ¹² * Ude

* **2:5:** Luk 7:48 * **2:6-7:** Ais 43:25; 1Jo 1:9 * **2:12:** Mat 9:33

iwerirän ämawebe itkuŋo u inamiken akumaŋ patpat bägupi yäpmänkaŋ kuŋkuk. Täŋjirän ämawebetä kaŋpäŋ nadäwä inide kubä täŋkuk. Täŋpäŋ yänkuŋ; Wära! Imaka kudupi kubä käkamaŋ! Kudän ɲodewani bian kubä nämo kak täŋkumänjonik. Ude yänpäŋ Anutu iniŋ oretkuŋ.

Jesu Livai imagutkuk

Mat 9:9-13; Luk 5:27-32

¹³ Ude täŋpäŋ Jesu Kapeneam yotpärare peŋpeŋ äneŋi Galili gwägu u gägäni-ken kuŋkuk. Päŋku irirän ämawebe mäyaptä ahän imiŋpäŋ it gwäjiŋkuŋ. It gwäjiŋirä Anutu täŋo manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋkuk. ¹⁴ * Yäwetpäŋ yäwoŋärek täŋtäŋ kuŋattängän Alfias nanaki wäpi Livai u takis moneŋ yäpmäk-yäpmäk täŋ irirän Jesutä kaŋpäŋ iwetkuk; Gäk akumaŋ näk näwat yäk. Ude iweränä Livai mani buramiŋpäŋ epäni u peŋpeŋ akumaŋ iwatkuk.

¹⁵ Eruk kumaŋ päŋku Jesu Livaitä yotken äronpäŋ Livaikät ketem bok naŋkumän. Jesu täŋo iwaräntäkiye-kät äma takis moneŋ yäpani ätu ba äma waki täŋpani yän yäwerani mäyap Jesu iwät täŋkuŋo u ketem penta naŋkuŋ. ¹⁶ * Ketem naŋ irirä Baga man yäwoŋärewni äma ätu Parisi äma äbotken nanik äbä yabäwä siwoŋi nämo täŋpöpäŋ Jesu täŋo iwaräntäkiye ɲode yäwetkuŋ; E! Jesu imata takis moneŋ yäpani äma ba äma waki täŋpani-kät bok itpäŋ ketem näkaŋ?

¹⁷ Man ude yänjirä Jesutä nadänpäŋ yäwetkuk; Äma kubä näk käyäm nämo yän nadänpäŋä

* **2:14:** Jon 1:43 * **2:16:** Mat 11:19; Luk 15:1-2

yäpätägak ämaken nämö kwek. Täñ, äma kubä näk käyäm täyat yäñ nadäweko unitä uyaku yäpätägak ämaken kwek yäk. Näk epän udewani täkta äput. Näk äma inita siwoñi yäñ yäk täkañ unita nämö äput. Nämö, äma inita näk momi täñpani yäñ nadäñpäñ äpani-inik kuñat täkañ äma udewanita yäñpäñ äput.

Nakta jop itta Jesu iwet yabäñkuñ

Mat 9:14-17

¹⁸ Täñpäkañ kepma uken Jon ume ärut yämani unitäño iwaräntäkiye ba Parisi äma ätukät бага man iwatpäñ nakta jop itkuñ. Ude täñjä äma ätutä Jesu päñku ñode iwetkuñ; Jon täño iwaräntäkiye ba Parisi äma täño yäwaräntäkiye u бага iwatpäñ nakta jop it täkañ. Täñ, gäkño gäwaräntäkaye imata nakta jop udegän nämö it täkañ?

¹⁹ Iweräwä Jesutä kowata man wärani kubä ñode yäwetkuk; Äma ätu noripaki wäpi biñam ikek kubäkät oretoret terak kuñatkan imata butewaki nadäñpäñ nakta jop itneñ? Nämoinik!
²⁰ Täñpäkañ iwantä päbä äma u injit yäpmäñ kuñjä uyaku noriyetä wäyäkñewä wawäpäñ butewaki nadäñpäñ nakta jop itneñ.

²¹ Jesutä ude yäñpäñ iniken man kudupi-kät Parisi äma täño man ukät bok nämö awähutneñ yäñ nadäñpäñ man wärani yarä yäwetkuk. Kubä ñode; Äma kubätä tek wewani bipa yäñkañ tek moräki kodakipäñ tek wewani biani terak täga nämö penpäñ bipek yäk. Ude täñpeko uwä tek kodaki unitä täñpewän tek biani u tañi wewek. ²² Ude yäñpäñ äneñi man wärani kubä ñode yäwetgän täñkuk; Äma kubätä wain umeni api täñpanipäñ

käbot tom gupipäj täņpani biani kubä gänaņ täga nämo piwek. Ude täņpänä wain umeni api täņpani unitäņo kehärominitä täņpewän käbot biani kehäromi nämo u tumäņpäj wain umeni ba käbori u bok jop awähutneņ. Ude täga nämo täņpek. Wain umeni api täņpanipäj käbot kodaki kehäromi gänaņ piweko uyaku täga.

Jesu u Sabat täņo mähe

Mat 12:1-8; Luk 6:1-5

²³ Eruk Juda täņo Orekirit kadäni kubäken Jesu iwaräntäkiye-kät säguom epän bämopi-ken kuņatkuņ. Kuņattäņgän iwaräntäkiyetä säguom ätu weņpäj yäpuņ. ²⁴* Weņpäj yäpmäņjirä Parisi äma ätutä Jesu ŋode iwetkuņ; U yabä! Orekirit kadäni-ken epän ude täkta yäjiwäranu ukeņopäj ude imata täkaņ?

²⁵* Ude iweräwä Jesutä kowata ŋode yäwetkuk; Ude nämo! Bian oranin Devit u noriye-kät nakta yewäpäj täņkuņo unitäņo manbiņam Anutu täņo man terak nämo danipäj nadäk täkaņ? ²⁶* Manbiņam u ŋode pätak; Bian-inik Devit noriye-kät Anutu täņo yot gänaņ äronpäjä käräga Anututa pewanipäj yäpmäņpäj naņkaņ noriyeta imaka yämän naņkuņ. Bämop äma intäjukun täņpani wäpi Abiata kadäni unitä itkuk-ken uken ude uwä täņkuk.

²⁷* Ude yäwetpäj ŋode yäwetgän täņkuk; Orekirit kadäni uwä Anututä ämawebe täņkentäkta peņkuk. Kadäni uwä ämawebeta bäräpi yämikta nämo. ²⁸ In

* **2:24:** Lo 23:25 * **2:25:** 1Sml 21:1-6 * **2:26:** Wkp 24:5-9

* **2:27:** Lo 5:14

nadäkan? Äma Bureni-inik u imaka kuduptagan ba Sabat täno mähe mi bok.

3

Jesu epän Sabat kubäken tänkuk

Mat 12:9-14; Luk 6:6-11

¹ Kadäni kubä Jesutä Juda täno käbeyä yot kubä gänañ äronpäñä äma kerikwäyähäneñ tänpäni kubä irirän kañkuk. ² Kepma u Sabat unita Parisi ämatä Jesu jide tänpäñ manken kañ tene yäñ nadänpäñ Jesu ket tänpäñ kañiwat itkuñ. Jesutä äma kerikwäyähäneñ tänpäni ñokeñowä Sabat kadäni ño käwep yäpän täganen yäñ nadänpäñ unita. ³ Ude kañ iwarirä Jesutä kerikwäyähäneñ tänpäni u ñode iwetkuk; Ämawebe päke ño gabäñirä aku!

⁴ * Ude iweränkañ akuñpäñ irirän Jesutä Parisi äma yäwet yabäñkuk; In jide nadäkan? Orekirit kadäni-ken kädet jidewani uwä täga täne? Kädet täga täne ba kädet waki täne? Ba äma käyäm ikekta jide täñ yämine? Täñkentäñ yämine ba nämo täñkentäñ yämiñitna ini kumneñ? Ude yäweränä kowata man nämo yäñkañ kum itkuñ.

⁵ * Ude tänpäwä Jesutä bänepi nämo imärani yabänpäñ-nadäwän nämo tägawäpäñ koki tänpän wañkuñ. Koki tänpän wawäpäñ äma kerikwäyähäneñ tänpäni uwä iwetkuk; Ketka pirärenpäñ yäpi-siwon tawut! Ude iweränä keripirärenpäñ yäpän-siwon tañkuñ. ⁶ * Eruk, ude täñjirän Parisi ämatä kañpäñ Jesu jide tänpäñ kañ utne yäñ nadänpäñ gapman täno intäjukun äma

* **3:4:** Luk 14:3 * **3:5:** Jon 11:33 * **3:6:** Mat 22:15-16

wäpi Herot unitäño äbotkät päñku käbeyä täñpäñ yäñpäñ-nadäk täñkuñ.

Ämawebe mäyaptä Jesu iwarän täñkuñ

7-8 * Ude täñkañ kome u penpen Jesutä iwaräntäkiye yäwän yäpmäñ Galili gwägu-ken kuñkuñ. Kuñirä ämawebe bumta yäwatkuñ. Kome mäyap ñode u naniktä yäwatkuñ; Galili kome, Jerusalem yotpärare, Judia kome, Idumea kome, kome Jodan ume udude käda itkañ, Tire yotpärare, Sidon yotpärare, kome uken naniktä Jesutä imaka imaka täk täñkuko biñami u nadäñpäñ Jesutä itkuk-ken ukengän tokñeñ moreñkuñ. 9-10 * *

Ämawebe käyäm ikek mäyap yäpän tägañkuño unita äma käyäm mebäri mebäri nikektä Jesu gupi iñitnayän nadäñpäñ noriye dumäñ yäwat yäpmäñ Jesutä itkuk-ken äbuñ. Äbä bumta tokñewäwä Jesu ämawebetä uyiñ-kätupneñ yäñ nadäñpäñä iwaräntäkiye gäpe täpuri kubä yäpmäñ päbä tuän pekot yäñ yäwetkuk. 11 * Täñpäñ kadäni kadäni äma mäjotä magäranitä Jesu kañpäñ mäjo uwä kome terak iñami yäpä äpmonpäpän kähän yäñpäñ ñode yäk täñkuñonik; Gäk Anutu täño nanaki yäk. 12 * Ude yäwäwä Jesutä iniken mebäri yäñahäkta yäjiwät-inik täñkuk.

Jesutä iwaräntäkiye 12 ude yämagutkuk

Mat 10:1-4; Luk 6:12-16

13 Ude yäñpäñ pom kubäken äronpäñ Jesutä äma ini bänepitä nadäñkuko u yäñpewän äbuñ. 14-15 Ude

* **3:7-8:** Mat 4:25 * **3:9-10:** Mak 4:1; Luk 5:1-3 * **3:9-10:**
 Mat 14:36 * **3:11:** Luk 4:41 * **3:12:** Mak 1:34

tänpän äma 12 ude yänpewän äbuño u Jesu inikätkunçatta ba Anutu täño man kudupi yänahänjit, kehäromini peñ yämiñirän mäjotä äma magärani yäwat kireñit täkta yäpmän daninçuk. ¹⁶ * Äma 12 uwä wäpi ñode; Kubä Saimon. Jesutä wäpi kodaki Pita yän iwetkuk. ¹⁷ * Yaräwä Sebedi täño nanakiyat wäpi Jems kenta Jon. Yarä unita iniken man terak wäpi Boaneges yän yäwetkuk. U ninin man terak Iromän. ¹⁸ Täñä ätu täño wäpi Andru, Filip, Batorom, Matiyu, Tomas. Kubäwä Alfias täño nanaki wäpi Jems. Kubä wäpi Tadius. Kubä wäpi Saimon Selot. ¹⁹ Kubä Judas, Kariot komeken nanik. Äma unitä Jesu iwan kerit terak peñkuk.

Jesu mäjotä magärirän epän täyak yän iwetkun

Mat 12:24-32; Luk 11:14-23, 12:10

²⁰ Eruk iwaräntäkiye ude iwoyänpän yepmançan Jesu yotken kuñkuk. Kuñkukopän ämawebe bumta äbuño unita Jesu ini ba iwaräntäkiye jide tänpän ketem nançäm! ²¹ * Ude täñirä Jesu täño noriyetä biñam u nadänpän, Eruk! Jesu nadäk-nadäki paotak yänpän imagutnayän Jesutä itkuk-ken äbuñ.

²² * Tänpäkan äma Baga man yäwoñärewani Jerusalem yotpärare-ken naniktä äbuñ. Äbänpän ñode yänkuñ; Mäjo täño äma ärowani wäpi Bilisibap unitä Jesu magärirän unitäño kehäromi terak mäjo yäwat kirek täyak! yäk.

²³⁻²⁵ Tänpän man yänkuño Jesutä u nadänpän ämawebe yän-päbä yepmançan man wärani terak ñode yäwetkuk; Satantä iniken äboriye täga yäwat

* **3:16:** Jon 1:42 * **3:17:** Luk 9:54 * **3:21:** Jon 10:20 * **3:22:** Mat 9:34, 10:25

kirewek? Nämoinik! Ba äma äbot kubätä kowat ämiwän täneŋo uwä jide tänpän kehäromi irek? Bureni, ini buap-tägän ämineŋo uwä kehäromini paorek. ²⁶ Tänpän udegän Satantä iniken äboriye däpmanpän yawat kireweko uwä kehäromi täga yäpneŋ? Nämoinik! Satan ini paot-inik tänppek. ²⁷ Ude yänpän yäwetkuk; Äma komi kubätä iniken yot gänäŋ irirän äma kubätä siwani yänkaŋ päro tuŋumi täga yomägarek? Nämo! Äma komi u bäyaŋ inŋtpän yentä keru kuroŋi pädat tänpän penkaŋ uyaku tuŋumi täga yomägarek. ²⁸ Unita ket täwera nadäwut; Waki mebäri mebäri ba Anututa yänärok man yäkyäk unitäŋo momi u täga penanŋi. ²⁹ Upänkaŋ äma kubätä Anutu täŋo Munapikta yänärok man yäwayäŋ täko uwä momini uwä tärek-täreki nämo pen api pärek yäk. Anututä momini uwä täga penanŋi nämo. ³⁰ Äma ekäni ekänitä Gäk mäjäotä magäränkaŋ unitäŋo kehäromi terak täk täyan yän iwetkuŋo unita Jesutä ude yäwetkuk.

Jesu täŋo miŋiye noriye u netä?

Mat 12:46-50; Luk 8:19-21

³¹ * Man ude yän irirän miŋi noriye-kät Jesutä itkuk-ken u ahänkuŋ. Ahänpän yäman umu itkaŋ Jesutä yäman äpän yän nadänpän äma kubä iwerä äronkuk. ³² Äronpän Jesu äma bämopi-ken irirän kaŋpän ŋode iwetkuk; Ai! Meŋka notkaye yäman itkaŋ gäka yäkaŋ yäk. ³³ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Meŋnaye notnaye bureni-inik u netä? ³⁴ Ude yänpän ämawebe it gwäjinkuŋo u yabänpän yänkuk; Meŋnaye, notnaye bureni ŋo!

* **3:31:** Mak 6:3; Jon 2:12; Apos 1:14

35 Ämawebe Anutu täŋo man buramik täkaŋ uwä näkŋo meŋnaye, notnaye, wanotnaye bureni-inik.

4

Mujiŋi pikpik täŋo man wärani

Mat 13:1-9; Luk 8:4-8

1 * Jesutä äneŋi Galili gwägu gägäni-ken äpmonpäŋ ämawebe man yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋkuk. Täŋ irirän ämawebe mäyap äbä itgwäjiŋpewä Jesu uwä gäpe terak punin äro maŋit itkaŋ ämawebe gwägu gägäni-ken it yäpmäŋ kwäkaŋ Jesutä manbiŋam yäwetpäŋ yäwoŋäreŋ täŋkuk.

2 * Täŋpäŋä man wärani mäyap yäwetpäŋä kubä pen ŋode yäwetkuk; 3 Juku peŋpäŋ man wärani täwerayäŋ täyat ŋo ket nadäwut! Äma kubätä ketem mujiŋi pikta epäni-ken päŋku mujiŋi täŋ-irähuttäŋ kwek. 4 Täŋ-irähuttäŋ kuŋirän mujiŋi ätu kädet miŋin mäneŋ. Kädet miŋin mäneŋo uwä baraktä yabäŋ ahäŋpäŋ naŋ paotneŋ. 5 Täŋkaŋ mujiŋi ätuwä kome taŋi nämo, gänaŋ umu mobä, uterak maŋ tädotneŋ. 6 Kome u pidämigän, gänaŋ umu mobä unita jäwäri punin itkaŋ bäräŋeŋ tädotneŋ. Bäräŋeŋ tädotneŋo upäŋkaŋ edaptä yeŋpewän kubit täneŋ. 7 Täŋ, mujiŋi ätuwä mup waki gänaŋ mäneŋ. Mup gänaŋ maŋirä mup waki unita äronpäŋ uwäk täŋpipiŋ-pewä waŋpäŋ bureni nämo pätnäŋ. 8 Täŋpäkaŋ mujiŋi ätuwä kome gakiŋi nikekken mäneŋo uwä täga äroneŋ. Äronpäŋ bureni ätu ähan pätnäŋ. Ätuwä taŋi bumik pätnäŋ. Täŋ, ätuwä bumta pätnäŋ.

* 4:1: Mak 3:7-9; Luk 5:1-3

* 4:2: Mat 13:34; Mak 4:33-34

⁹ Man ude yānpāṅ yāṅkuk; Äma jukuni nikektä näkṅo man ṅo ket nadāwut!

¹⁰ Tänpäkaṅ ämawebe ätu kuṅ moreṅirä Jesu iniken iwaräntäkiye-kät noriye ätukät man wārani yāwetkuko unitāṅo mebärita iwet yabāṅkuṅ. ¹¹ Iwet yabāwāwā yāṅkuk; Anututä intäjukun itkaṅ yabāṅ yāwat epān tāk täyak unitāṅo manbiṅam kābop irani injingän nadäkta yāwani unita in-gānpāṅ täwetat. Upāṅkaṅ ämawebe päke u nämo nadāwä tumäk täkaṅ unita u man wāranigän yāṅ nadäk täkaṅ. ¹² * Man unitagän profet kubätä bian ṅode kudän täṅkuk;

Jukujin täwä api nadāneṅo upāṅkaṅ bānepjintä nämo api nadāwä täreneṅ.

Ba dapunjintäwä api kāneṅo upāṅkaṅ nämo api kawä täreneṅ.

Upāṅkaṅ nadāwä tärewäpāṅ bānepi nämo sukurek täkaṅ unita Anututä momini nämo peṅ yāmik täyak yäk. *Ais 6:9,10*

¹³ Jesutä ude yānpāṅ yāṅkuk; Man wārani täweraro unitāṅo mebäri nadākaṅ ba nämo? In mebäri nämo nadāwä tumāṅirä man wārani ätu yāwawä jide tänpāṅ nadāwä täreneṅ? ¹⁴ Man wārani täweraro unitāṅo mebäri ṅode; Äma näkṅo man kudupi yāṅahäk täkaṅ uwä äma mujipi täṅ-irähuttāṅ kweko ude wani. ¹⁵ Täṅä ämawebe ätu näkṅo man kudupi nadānpāṅ bānepi-ken peṅirä Satantä yāyomāgat täyak uwä mujipi kädet miṅin pewän mäneṅo ude wani. ¹⁶ Tänpāṅ ämawebe ätu näkṅo man kudupi pengän nadāṅkaṅ gäripi nadäk täkaṅ uwä mujipi kome pidāmi, gānaṅ

* **4:12:** Jon 12:40; Apos 28:26-27

umu mobä uterak piweko udewani. ¹⁷ * Unita ämawebe udewani uwä näkño man bänepi-ken jäwäri ket nämo äpmonpani unita man u kadäni keräpigän yäpmän kuñatneñ. Bäräpi kubä ba näkño man yänjahänirä yänjärok man yäwerit iwan täñ yäminjit täñpäwä kwitanpäñ näkño man kudupi u bäräneñ penen. ¹⁸⁻¹⁹ * Täñä ämawebe ätu näkño man kudupi nadäk täkañ upänkañ nadän bäräp ba monen wädäk-wädäkta ämäñi täktäk ba tunum imaka imakata yabängärip täñirä unitä näkño man utpewä kumänjirän näkño man jopi täñpek. Uwä mup wakiwaki gänañ mäneño udewani. ²⁰ Täñpäkañ ämawebe ätu näkño man kudupi nadänkañ bänepi-ken penpäñ kehäromi yäpmän kuñat täkañ uwä mujipi kome gäkñi terak piweko u bureni ähan ba tañi bumik ba bumta ahäneño udewani.

Topän uwä kwawak pewän ijikta yäwani

Luk 8:16-18

²¹ * Jesutä manbinam u yän paotpänä äneñi yäwetkuk; Äma kubätä topän ijinpäñ käbot gänañ ba käwut-ken pewek? Nämoinik! Kwawakgän pewänkañ ijin-yänewek. ²² * Bureni! Imaka imaka apiño käbop itkañ uwä mäden kwawak ahänirä api yabänpäñ-nadäneñ. Ba imaka imaka ämatä yejämäk täkañ uwä äneñpäñ kwawak api penen. ²³ Unita äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

* **4:17:** Mat 26:31 * **4:18-19:** Mat 19:23-24 * **4:21:** Mat 5:15

* **4:22:** Mat 10:26; Luk 12:2

24 * Man täwet täyat uwä ket nadäk täkot. In näkño man kudupi nadäj naminpäñ nadäk-nadäkjin-ken ähan penpäñ nadäneño uwä Anututä ätukät yäpurärät taminjirän tañi nadäneñ. 25 *

Unita in ñode nadäwut; Äma kubätä imaka imani u yäpmäj kuñarayäj täko uwä imaka imani uwä yäpurärätpäj bumta imikta yäwani. Upäjkañ äma kubätä imaka imani u nämo yäpmäj kuñarayäj täko uwä imaka imani u äneñi yomägatta yäwani.

Mujiipi tädot täkañ unitäño man wärani

26 Ude yäjnpäj äneñi man wärani kubä ñode yäwetkuk; Man wärani kubä ñode täwera nadäwut; Äbot Anututä yabäj yäwat täyak uwä ñodewani; Äma kubätä mujipi epäni-ken piñtäñ kwek. 27 * Piñ moreñkañ kuñirän bipani kepma yarä-yarä itpäñ mebäri nämo kañpäñ nadäjirän kärük imätpäj amneñ. 28 Kometä ini-tägän gakñi yäminjirän tädotpäñ pähämi pitpäñ äronpäñ bureni pätnen. 29 * Eruk bureni patpäñ tägañirä pugerek. Täñpäkañ äbot Anututä yabäj yäwat täyak u udeyani.

Mastat mujipi täño man wärani

Mat 13:31-32; Luk 13:18-19

30 Jesutä ude yäjnpäj yäwetkuk; Man wärani jide u täwerira Anutu täño yabäj yäwat epän unitäño mebärita nadäwä täreneñ? Eruk, kubä ñode; Äbot Anututä yabäj yäwat täyak u ñodewani; 31-32 Päya kubä wäpi mastat unitäño mujipi täpuri-inik, päya ätu täño mujipi gämori-ken itkañ. Upäjkañ mujipi u piweno uwä tädotpäñä tañi täñpäñ pähämi obät

* 4:24: Mat 7:2 * 4:25: Mat 13:12 * 4:27: Jem 5:7 * 4:29: Jol 3:13; Rev 14:15

tänpek. Obät tänjirän barak u gänaŋ äyuŋ säkgämän itneŋ.

³³ Tänpäkaŋ Jesutä ämawebe täŋo nadäk-nadäki yabänpäŋ-nadäŋkaŋ nadäk-nadäkitä täga initnaŋi udegän Anutu täŋo manbiŋam man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. ³⁴ Man mebäri kwawak nämo yäwetkaŋ man wärani terakgän yäwet täŋkukonik. Tänpäkaŋ man mebäri uwä iwaräntäkiye-kät inigän itkaŋ yäwet täŋkukonik.

Mänittä Jesu täŋo mani buramiŋkuk

Mat 8:23-27; Luk 8:22-25

³⁵ Eruk kepma ukengän kome bipmänjirän Jesutä iwaräntäkiye ŋode yäwetkuk; Gwägu kukŋi udude käda kuna yäk. ³⁶ Yäweränä iwaräntäkiyetä ämawebe Jesu kakta äbuŋo päke u yepmaŋpeŋ gäpe Jesutä itkuk-ken u gänaŋ ärowäkaŋ penta kuŋkuŋ. Kuŋjä ämawebe ätu gäpe ätu yäpmanŋkaŋ mäden yäwatkuŋ. ³⁷⁻³⁸ Eruk, Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak kuŋtäŋgän Jesu däpmona iwäwä gäpe mädeni käda gwäkita kunowä peŋpäŋ uterak däpmon patguŋ-guŋ täŋkuk. Parirän mänit pähap piänjirän gwägu tokätkuk. Tokätpäŋ gäpe gänaŋ äpmonjirän gäpetä gwägu gänaŋ äpmonpayäŋ täŋkuk. Ude tänpänä iwaräntäkiyetä Jesu yäwä kikuŋuränpäŋ iwetkuŋ; Ai! Yäwoŋärewni, gwägu gänaŋ äpmonayäŋ täkamäŋ ŋo yäk. Gwägutä nidäpayäŋ täyak ŋo. Gäk ninta butewaki nämo nadätan? ³⁹ Iwaräntäkiyetä ude iweräwä eruk, Jesutä akuŋpäŋ mänit kaŋ-yänpäŋ gwägu ŋode iwetkuk; Bitnänpäŋ kwikinik isi! yäk. Yäweränä mänit kenta gwägu bitnänpäŋ wareŋ mämäni nämo itkumän. ⁴⁰ Ude tänpäŋ Jesutä iwaräntäkiye

yäwetkuk; Imata umuntäkaŋ? Nadäkinikjin näkken nämo peŋpäŋ umuntäkaŋ ba?

⁴¹ Täŋpäkaŋ Jesutä mänit kenta gwägu yäniŋ bitnäŋkuko u kaŋpäŋ umun pähap nadäŋpäŋ initägän näwetgäwet täŋpäŋ yäŋkuŋ; Wa! Äma ŋo jidewani! Äma jopi kubätä ude täga tänaŋi nämo. Upäŋkaŋ äma ŋonitä mänit kenta gwägu man yäwerirän mani buramikamän! yäk.

5

Äma mäjotä magät-pewän täŋguŋguŋ täŋpani

Mat 8:28-34; Luk 8:26-39

¹ Eruk kumaŋ päŋku gwägu kukŋi udude käda Gerasa komeken ahäŋkuŋ. ²* Ahäŋpäŋ Jesu gäpe terak naniktä äpäŋirän äma mäjotä magärani kubä, äma kumbani äneŋpani-ken naniktä ahäŋ yämiŋkuk. ³⁻⁴ Äma u noriyetä initna yäŋkaŋ kadäni kadäni keru kuroŋi yen kehäromipäŋ pädat täwäkaŋ yäpmäŋ däkŋek täŋkukonik. Uwä äma kubätä unitäŋo kehäromi yäpmäŋ äpnaŋi nämo, kehäromigämän. ⁵ Täŋpäŋ kepma bipani mobä gänaŋ ba pom terak-terak kuŋatkaŋ mobä yäpmäŋpäŋ gupi awähutkaŋ kähän yäntäŋ kuŋat täŋkukonik.

⁶ Kuŋattäŋgän Jesu ban udu irirän kaŋkaŋ bäräŋeŋ dubini-ken päŋku gukut imäpmok täŋkuk. ⁷⁻⁸* Ude täŋirän Jesutä iwetkuk; Mäjo, gäk äma ŋo kakätäŋpeŋ ku! yäk. Ude iweränä äma u kähän pähap yäŋpäŋ ŋode yäŋkuk; Jesu, Anutu Ärowani täŋo nanaki, gäk jide täŋ namayäŋ äbätan? Anutu

* **5:2:** Mak 1:23 * **5:7-8:** Mak 1:24

injamiken komi epän nämo gamayän yän näweri nadäwa!

⁹ Yäjirän Jesutä iwet yabänkuk; Wäpka netä? Iweränä yänkuk; Nin mäjo mäyaptä äma ɲo terak itkamän unita wäpnin Mäyap yän niwet täkan yäk.

¹⁰ Ude yänpän butewaki terak wari wari iwetkuñ; Kome itkamän ɲoken nanik niwat kireweno! yäk.

¹¹ Man ude yänängän pom kubä tuän itkuko uken but äbot pähap ketem nañ irirä yabänkuñ.

¹² Yabänpän Jesu butewaki terak iwetkuñ; But äbot udu yabätan? Niwat kireñpewi uterak ärona yäk. ¹³ Yäjirä Jesutä yäniñ kireñpewän mäjotä äma kakätänpen kuman but uterak äronkuñ. Äronirä but 2,000 udetä bäränen kuman päñku geñi-ken äriñpän gwägu gänañ äpmonpän ume nanpän kumbun.

¹⁴ Ude täñirä äma but watäni iranitä yabänpän ämetpen päñku ämawebe yotpärare ba deken deken ittän kuñkuño u manbiñam u yäwetkuñ. Yäweräkan umuri ahänkuko u käna yänkan kuñkuñ. ¹⁵ Kuman päñku Jesuken ahänpän kankuñ. Äma mäjo mäyaptä magärani u tek yamak ikek, nadäwän tumbäpän Jesu dubini-ken kwikinik manjit irirän. U kanpän äma päke äbuño uwä umuntankuñ. ¹⁶ Täñpän äma kanpän nadänkuño unitä äma mäjotä magärani u ba but geñi-ken äriñpän kumbunjo unitäño manbiñam yäwetkuñ. ¹⁷ Man u nadän moreñpänä Jesu iwetkuñ; Gäk nintäño kome ɲo penpen ku! yän iwetkuñ.

¹⁸ Ude iweräwä Jesu gäpe terak ärowayän täñirän äma mäjo yäwat kireñ imiñkuko unitä Jesu iwetkuk;

Nadəŋ namiŋiri bok kuda! yäk. ¹⁹ Iweränä Jesutä iwetkuk; Nämo! Gäk komeka-ken ku! Pəŋku meŋkaye notkaye Ekänitä tənŋentäk ba iron ude tənŋ namitak yənŋ biŋam kaŋ yäwet. ²⁰ * Iweränä äma u mani buramiŋpənŋ kuŋkuk. Kuŋpənŋä Jesutä tənŋ imiŋkuko unita ämawebe yotpärare kubäkubä manbiŋam u yäweränkaŋ yənŋkuŋ; Wära! Imaka kudupipənŋ nadäkamənŋ yäk.

Jesutä webe yarä yäpän tägaŋkuŋ

Mat 9:18-26; Luk 8:40-56

²¹⁻²³ * Tənŋpənŋ Jesutä Gerasa kome peŋpeŋ gäpe terak äromanŋ gwägu kukŋi ŋode kädä äbuk. Äbänkaŋ ämawebe bumta itgwäjiŋkuŋ. Tənŋpənŋ ätu nanak irirän käbeyä yot tənŋo watä äma kubä wäpi Jairas unitä ahənŋpənŋ Jesu kaŋpənŋ gämori-ken iŋami yäpän äpmonŋpəpənŋ butewaki terak ŋode iwetkuk; Näkŋo äpetna kumbayənŋ täyak unita gäk pəbä yäpə tägakta ketka uterak täga pewayənŋ? Ude tənŋpayənŋ tənŋo uyaku nämo api kumbek yäk. ²⁴ Ude iwetpənŋ imaguränkaŋ bok kuŋkumän. Kuŋjirän ämawebe mäyap təkŋun nitek iwatkuŋ. ²⁵⁻²⁶ Iwarirä webe kubä käyäm ikek ämawebe bämopi-ken itkuk. Webe u komepak käyäm kadäni kadäni tənŋ yäpmənŋ kuŋtäyon obaŋ 12 ude tärenŋkuk. U yäpätägak äma mäyaptä tənŋpena tägawän yənŋkaŋ epän tənŋ yäpmənŋ kuŋjirä komi pəhap nadənŋkaŋ monenŋ jop ahäwut yäpmənŋ äbənŋ itkuk. Tənŋkaŋ käyämi nämo paotkaŋ wakiinik tənŋkuk. ²⁷⁻²⁸ * Ude tənŋkaŋ webe unitä Jesu tənŋo manbiŋam nadənŋpənŋä ämawebe pəke u gənaŋ pənŋku Jesu tənŋo tekgän iŋjirira käyämna paorän

* **5:20:** Mat 4:25; Mak 7:31

* **5:21-23:** Mat 8:3; Mak 7:32

* **5:27-28:** Mat 14:36

yänkaŋ päŋku mädeni-ken tekgän iŋitkuk. ²⁹ Ude iŋirirän uterakgän nägät kawuk taŋpäŋ gupi-ken komi nadänkuko u paotkuk.

³⁰ * Täŋirän kadäni ukengän Jesu kehäromini ätu äma kubä terak kuŋtäŋirän nadänkuk. Nadänpäŋ äyänutpäŋ yäwetkuk; Näkŋo tek netätä iŋitak? ³¹ Yäwänä iwaräntäkiyetä iwetkuŋ; Etäŋ, ämawebe mäyap dumäŋ gawatkaŋ u nämo yabätan? Imata netätä nepmäŋitak yän yäyan? ³² Yänirä Jesutä u netätä näkŋo tek iŋitak yänpäŋ äyänutpäŋ yabän äyänutkuk. ³³ Yabän äyänurirän webe ukeŋo Näkä täyat yänpäŋ umun pähap nadänpäŋ äbä Jesu gämori-ken iŋami yäpän äpmonpäpän mebärini yänahänpäŋ iwetkuk. ³⁴ * Iwerirän Jesutä iwetkuk; Äpetna, näka nadän namikinik täyan unita gepmaŋpa tägatan. Päŋku tägaŋpäŋ säkgämän kaŋ it!

³⁵ Man ude iwerirän äma ätu käbeyä yot täŋo watä äma wäpi Jairas unitä yotken naniktä abänpäŋ Jairas iwetkuŋ; Äpetka kumak yäk. Kumakopän imata Jesu jop yänikŋat yäpmän kwayän? ³⁶ Yäwäwä Jesutä man yänkuŋo u nadänpäŋ Jairas iwetkuk; Umuntäweno! Nadäk-nadäka näkagän kehäromi peyi!

³⁷ Ude yänpäŋ ämawebe päke itkuŋo unita yäjiwätpän äma yaräkubä Pita, Jems-kät Jems noripaki Jon ugänpäŋ yämagut yäpmän kuŋkuk. ³⁸ Yämagut yäpmän kuŋtängän Jairas täŋo yotken ahänpäŋ yabänkuŋ; Yänäbätet yänpäŋ konäm butewaki pähap täŋ irirä. ³⁹ Ude yabänkaŋ yot

* **5:30:** Luk 6:19 * **5:34:** Mak 10:52; Luk 7:50, 17:19

gänaŋ äronpäŋ yäwetkuk; Mebäri imata yäntäbätek yänpäŋ konäm butewaki ɲo täŋ itkaŋ yäk? Webe gubaŋ ɲo nämo kumak. Däpmon pat itak. ⁴⁰* Ude yäwänä kaŋ-mägayäŋkuŋ. Kaŋ-mägayäwäwä yäŋ-yäwat-pewän yäman äpämaŋ kuŋirä webe gubaŋ kumbuko unitäŋo miŋi nani-kät iwaräntäkiye yarakubä ukät webe gubaŋ kumbanitä patkukken u äronkuŋ. ⁴¹* Äronpäŋä webe kumbani u kerigän inŋitpäŋ iniken man terak ɲode iwetkuk; Webe gubaŋ, aku! (U iniken man terak Talita kumi yäŋ iwetkuk.) ⁴² Ude yäŋirän uterakgän webe gubaŋ uwä akumaŋ kuŋatuk. (Webe gubaŋ unitäŋo obaŋ 12 ude.) Täŋirän kaŋpäŋ miŋi nani-kät iwaräntäkiye yarakubä u keru inkuŋ. ⁴³* Täŋpäŋ Jesutä manbiŋam u nämo yäŋahäneŋ yänpäŋ webe gubaŋi u miŋi nani-kät iwaräntäkiye yarakubä u yäwetpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. Yäniŋ bitnäŋpäŋ ketem imä naŋpän yäŋ yäwetkuk.

6

Nasaret naniktä Jesu mäde ut imiŋkuŋ

Mat 13:53-58; Luk 4:16-30

¹ Jesu iwaräntäkiye-kät yotpärare u penpen Jesutä ini yotpärare-ken kuŋkuŋ. ²* Päŋku irirä Juda täŋo Orekirit kadäni täŋirän käbeyä yot gänaŋ äronpäŋ Anutu täŋo manbiŋam yäŋahänpäŋ yäwetkuk. Yäwerirän nadäŋkaŋ mäyaptä nadäwätäk taŋi täŋpäŋ yäŋkuŋ; Äma ɲo nadäk-nadäk pähap ɲowä de yäpuk? Ba imaka imaka ämatä täga tänaŋi nämopäŋ

* **5:40:** Jon 11:11 * **5:41:** Luk 7:14 * **5:43:** Mak 1:44, 7:36

* **6:2:** Jon 7:15

täk täyak u kehäromi netä imiņkuk? ³ * Äma ŋo yot täņpanigän ŋo yäk. U Maria täņo nanakigän. Noriye Jems, Joses, Juda kenta Saimon u nadäkamän yäk. Ba wanoriye ninkät penta it täkamän ŋo yäk. Ude yäņpän Jesuta nadäwä wakņkuņ.

⁴ * Täņirä Jesutä yäwetkuk; Komeni komeni ämawebe Anutu täņo epän äma oran yämik täkaņ upänkaņ ini komeken nanik ba noriye miņiye naniye u bitnäk täkaņ yäk. ⁵ Eruk, ini yotpärareken naniktä mäde ude ut imiņpewä Jesutä kudän kudupi ŋoken täga nämo täņpet yäņ nadäņkuk. Äma käyäm ikek yarä-gäņpän keritä yepmäņit-pewän tägaņkuņ. ⁶ Täņpakaņ ämawebe nadäk-nadakitä kehäromi nämo nadäņ imiņkuņo unita nadäwän täga nämo täņkuņ.

Jesutä iwaräntäkiye epän man yäwetkuk

Mat 10:5-15; Luk 9:1-6

Eruk yotpärare it yäpmän kuņkuņo udegän päņku Anutu täņo manbiņam yäwetpän yäwoņäreke täņtäņ kuņkuk. ⁷⁻⁹ * Täņtäņ kuņtäņgän iwaräntäkiye 12 yäņpäbä yepmaņpän yarä-yarä yäpmän daniņpän mäjo yawat kirekta kehäromi yämiņpän jukuman ŋode yäwetkuk; In imaka kubä nämo yäpmänkaņ kuneņ. Yäk, ketem, monen imaka nämo yäpneņ. Ähottaba-kät kuroņjin ärärani ugäņpän kaņ yäput. Ba tek gupjin terak itkaņ unitagän kaņ kut. ¹⁰ Päņku kome kubäken ahäņpän äma kubätä yoriken yäņ-täkņat yäpmän ärowänä ugän itpäņ epän täņ paotkaņ kome kubäken kaņ kut. ¹¹ * Täņ, kome kubäken ahäņirä not nämo täņ tamiņpän manjin

* **6:3:** Jon 6:42 * **6:4:** Jon 4:44 * **6:7-9:** Luk 10:1 * **6:11:** Apos 13:51

bitnawäwä mäde kaŋ ut yämut. Mäde ut yämiŋpäŋ kugun kuroŋjin-ken nanik pewä maŋpäpeŋ kaŋ kut. Ude täŋirä tabäŋpäŋ kaŋ umuntawut!

¹² Jesutä jukuman ude yäwetpäŋ yäniŋ kireŋpewän päŋku ämawebe bänepi sukurekta manbiŋam yäwetkuŋ. ¹³ * Ude täŋit mäjo äma magärani bumta yäwat kireŋit, käyäm ikek mäyap ume gakŋi ärut yämiŋpewä tägaŋit täŋkuŋ.

Herottä Jon utpewän kumbuk

Mat 14:1-2; Luk 3:19-20, 9:7-9

¹⁴ * Eruk, Jesu ba iwaräntäkiyetä yäpätägak epän täŋ yäpmäŋ kuŋtäko ämawebetä nadäŋpäŋ biŋam pähap yäŋirä Herottä nadäŋkuk. Man mebäri mebäri ŋode yäk täŋkuŋonik. Ätutä ŋode yäk täŋkuŋonik; U Jon ume ärut yämani äma u kumbaniken naniktä akuŋkuko unita kehäromini nikek yäŋ yäŋkuŋ. ¹⁵ Ätu täwä Äma u Elaija yäŋ yäŋkuŋ. Ba ätu täwä Äma u Anutu täŋo man yäŋahäwani äma kubä bian itkuŋo udewani yäŋ yäŋkuŋ. ¹⁶ Yäŋtäko Herottä nadäŋpäŋä yäŋkuk; Ude nämo! yäk. Jon kotäki madäŋkuro ukeŋonitä äneŋi akuŋkuk! yäk.

¹⁷⁻¹⁸ * Herottä man yäŋkuko unitäŋo manbiŋam ŋode; Bian Herottä yäŋpewän komi ämatä Jon iŋitpäŋ keru kuroŋi pädat täŋpäŋ komi yotken teŋkuŋ. Mebäri ŋodeta; Herottä monäni Filip unitäŋo webeni wäpi Herodias yomägatpäŋ inita yäpuko unita Jontä kadäni kadäni ŋode iwet täŋkukonik; Gäk monäka Filip täŋo webeni yomägatkuno uwä бага man irepmitpäŋ täŋkun

* **6:13:** Jem 5:14 * **6:14:** Mat 16:14; Mak 8:28 * **6:17-18:** Wkp 18:16

yäk. ¹⁹⁻²⁰ Ude iwet täñkuko unita Filip webeni Herodias uwä Jonta kokwawak nadäj imiñpäñ utta kädetta wäyäkñek täñkukonik. Täñirän Herottä ini uwä Jon uwä Anutu täño kädet siwoñi iwarani äma yäñpäñ watäni it imik täñkukonik. Unita Jontä man yäñirän nadäwän inide kubä täñpöpäñ nadäwätäk täñkañ Jon täño man nadäkta gäripi nadäk täñkukonik.

²¹ Eruk Herodiastä Jon utta kädetta wäyäkñeñtäñ kuñtäyon kädet ñode ahäñkuk; Herottä ini ahäwani kadäni-ken äma ärowani ba iwan täño watä äma ba Galili kome täño ekäni ekäni yäñpäbä yep-manpäñ äñnak-äñnak pähap täñ yämiñkuk. ²²⁻²³ * Ude täñ yämän nañ irirä Herodias äperi yäñpewän päñku äma ketem nañ itkuño u iñamiken itpäñ kap kuroñ täñkuk. Kap kuroñ täñ irirän Herot ini ba ämaniye-kät kañgärip täñkuñ. Kañgärip täñpäñ Herottä äma ärowani itkuño u iñamiken webe uwä yäñkehäromtak man ñode iwetkuk; Gäk imaka jopi u ba u unita yäwiwä gamayäñ yäk. Ba tuñumna ba kome kañiwat täyat unita yäwiwä yäpmäñ danipäñ moräki gamayäñ yäk. ²⁴ Webe uwä man u nadäñpäñä yäman äpmonpäñ miñi iwet yabäñkuk; Meñ, näk imatäkenta yäweret? Yäwänä miñitä iwetkuk; Kuñkañ Jon, ume ärut yämani unitäño gwäkita yäwet yäk.

²⁵ Ude iweränkañ äperi bäräñeñ päñku intäjukun äma u iwetkuk; Gäk Jon, ume ärut yämani unitäño kotäki madäñ täkñeñpäñ gwäki gäpe gänañ peñkañ äbä nam yäk. ²⁶ Yäñirän Herot butewaki pähap nadäñkuk. Butewaki nadäñkukopäñ äma ärowani

* **6:22-23:** Est 5:3,6, 7:2

inamiken ba noriye inamiken man kehäromi yänkuko u nadänpän näka nadänjirä äpani tänppek yänpän nadän imin̄kuk. ²⁷⁻²⁸ Nadän imin̄pän bäräñeñ Jon kotäki madän täkñeñpän gwäki yäpmän äbäktä komi äma kubä iwerän kuñkuk. Komi äma unitä komi yot gänäñ äronpän Jon u kotäki madän täkñeñpän gäpe gänäñ penpän yäpmän päbä Herodias äperita imin̄kuk. Imänkañ webe gubañi unitä min̄iken yäpmän kuñkuk. ²⁹ Ude täñirä Jon täño iwaräntäkiyetä biñam u nadänpän Jon gupi yäpmän päñku awañ äneñkuñ. Ugän.

Jesutä äma 5,000 ketem yepmän towin̄kuk

Mat 14:13-21; Luk 9:10-17; Jon 6:1-13

³⁰ * Tänpäkañ Jesutä iwaräntäkiye yäwerän kuñtänpä kuñkuño u äneñi äyänjutpen Jesuken päbä manbiñam ämawebe yänpän-yäwonjärekuñ täñkuño u ba imaka imaka täñtäñ kuñatkuño unitäño manbiñam iwetkuñ. ³¹ * Täñirä ämawebe mäyap Jesu këna yänkañ kuñkañ äbäk täñkuñ. Unita jide tänpän ketem näne yänpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Päñku kome äma nämo itkañ-ken itpäñ-nadäk täna yäk. ³² Ude yänkañ kuna yänpen gäpe terak äronpän äma nämo itkuñ-ken u kuñkuñ. ³³ Kuñjirä ämawebe mäyaptä yabänpän-nadäk täñkañ komeni komeni akuñ kireñpän intäjukun päñku kome Jesu-kät iwaräntäkiyetä itpäñ-nadäk tänayän yänkuñ-ken u it kireñkuñ.

³⁴ * Eruk Jesutä gwägu gägäni-ken udu ahänpän gäpe terak naniktä äpäñpän ämawebe äbot pähap yabänkuk. Yabänpän ironi kodänjatä butewaki

* **6:30:** Luk 10:17 * **6:31:** Mak 3:20 * **6:34:** Mat 9:36

täntän kuṇat täkaṇ ude bumik täṇ irirä yabänpän butewaki nadän yämiṇkuk. Ude nadänpän pengän Anutu täṇo kädet mebäri mebärita yäwetpän yäwoṇärek täṇkuk.

³⁵ * Ude täṇ irirän kome dapuri äpmonpayän täṇkuk. Täṇirän iwaräntäkiyetä pänku Jesu iwetkuṇ; Kome ṇo gägäni-ken iritna kome bipayän täyak. ³⁶ Unita ämawebe yäwetpewi pänku yotpärare it yäpmän kukaṇ-ken uken pänku ketem ini-ini gwäki penpän yäpmänpän naṇput yän iwetkuṇ.

³⁷ Ude iweräwä Jesutä yäwetkuk; Intä täga nämo yäminen? Ude yäweränä yänkuṇ; Jide täṇpän yämine? Monen täṇipän uyaku ämawebe päke ṇonita ketemä yämine yäk. Upänkaṇ monen täṇi de yäpmänpän ämawebe mäyap ṇo yepmän towinayän?

³⁸ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Pänku ämawebe yäwet yabäwut. Iniken däkuṇ jideka itkaṇ? Ude yäwänä pänku yabänpän-nadänkaṇ äbä iwetkuṇ; Käräga 5kät gwägu tom yarä ude itkaṇ yäk.

³⁹⁻⁴⁰ Ude yäwäwä Jesutä yäwet-pewän ämawebe kome terak äbot-äbot maṇiräntän yäpmän kuṇkuṇ. Äbot ätu 100, äbot ätu 50 ude maṇiräntän yäpmän kuṇkuṇ. ⁴¹ * Eruk maṇiräntän yäpmän kuṇirä Jesu käräga 5 ukät gwägu tom yarä ukät yäpmänkaṇ kunum terak doränpän Anutu-ken bänep täga man iwetkuk. Iwetpän käräga tokätpän iwaräntäkiyeta yämänkaṇ unitäwä ämawebe bumta päke unita yämiṇtän kuṇkuṇ. Täṇpänä gwägu tom udegän täṇkuk.

⁴²⁻⁴³ Ude täṇkaṇ ämawebe päke unitä naṇpä koki täṇpän ätu jop penkuṇ. Täṇpänkaṇ jop patkuṇo u iwaräntäkiyetä yäpmänpän yäk 12

* **6:35:** Mak 8:1-9 * **6:41:** Mak 7:34

ude daiwä tokneḅkuḅ. ⁴⁴ Ämawebe Jesutä yepmäḅ towiḅkuko uwä 5,000 ude. Täḅpäkaḅ u äma ekäni-gänpäḅ daniwani, webe ironḅi-kät nämo.

Jesu gwägu terak yeḅtäḅ kuḅkuk

Mat 14:22-23; Jon 6:16-21

⁴⁵ Täḅpäkaḅ pengän Jesutä iwaräntäkiye yäwet-pewän Gäpe terak äromanḅ gwägu Gägäni kuḅḅi udude Käda Betsaida kome Käda intäjukun kuḅkuḅ. Kuḅirä Jesutä ämawebe päke u yäwerän kuḅtäḅpä kuḅkuḅ. ⁴⁶* Ämawebe kuḅtäḅpä kuḅirä Jesu iniwä nani-kät man yädayäḅ pom terak äronḅkuk.

⁴⁷ Äronḅkuko ittängän kome bipmäḅ uränkaḅ Gäpe iwaräntäkiyetä yäpmäḅ kuḅkuḅo u gwägu bämpiken kuḅirä Jesu inigän pom terak itkaḅ yabänḅkuk. ⁴⁸ Iwän mäniḅ taḅi pähap piänḅirän iwaräntäkiyetä Gäpe täḅpena kwän yänkaḅ pipiri kubä täḅ irirä. Eruk tamimaḅ barak nämo maḅirirä Jesu uwä iwaräntäkiyetä itkuḅ-ken uken kwa yänpäḅ gwägu terak yeḅtäḅ kuḅkuk. Gwägu terak yeḅtäḅ kumaḅ päḅku iwaräntäkiye dubini-ken ahäḅ yämiḅirän kaḅkuḅ. ⁴⁹⁻⁵⁰* Kaḅpäḅä mäjo kubätä äbatak yänkaḅ umun pähap nadänpäḅ kähän yänkuḅ. Kähän yänḅirä Jesutä pengän yäwetkuk; Umuntäneḅo, näkḅa äretat yäk.

⁵¹⁻⁵²* * Ude yänpäḅ Gäpe iwaräntäkiyetä itkuḅo uterak äronpäḅ bok irirä iwän mäniḅ bitnäḅkuk. Iwän mäniḅ bitnäḅirän nadäwä umuri pähap kubä täḅkuk. Imata, Jesutä ketem yäpmäḅ daniḅpäḅ ämawebeta yämiḅirän kaḅkuḅo upänkaḅ Jesu täḅo

* **6:46:** Luk 5:16, 6:12; Luk 9:28 * **6:49-50:** Luk 24:37

* **6:51-52:** Mak 4:39 * **6:51-52:** Mak 8:17

mebäri ket nämo nadänkuŋo unita nadäk-nadäki-ken nadäwä nämo tärenkuk.

Jesutä käyäm ikek mäyap yäpän täganŋuŋ

Mat 14:34-36

⁵³ Jesutä gäpe terak ärowänkaŋ penta kuŋtängän Genesaret komeken ahänkuŋ. Ahänpäŋä gäpe täŋo yen yäpmän päŋku päya kujat terak topmänpän penkuŋ. ⁵⁴⁻⁵⁵ Penpäŋ kunayän täŋirä ämawebetä Jesu kaŋpäŋ nadänkaŋ päŋku yotpärare Genesaret kome kädäta ittän kuŋkuŋo u biŋam yäweräkaŋ ämawebe käyäm ikek gäraŋ tänpän yäpmän Jesutä itkuk-ken ugän iwatkuŋ. ⁵⁶ * Tänpän yotpärare taŋi ba täpuri ba tobät yotken epän täntän kuŋirän ämawebe käyäm ikek kwawakgän yepmanpäŋ Jesu butewaki man ŋode iwetkuŋ; Nadän yämiŋiri tekka moräkigän iŋirirä käyämi paorut yän iwetkuŋ. Ude iwerä nadän yämiŋirän käyäm ikek teki moräkigän iŋitkuŋo u kudup tägan moreŋkuŋ.

7

Äbek ora täŋo man

Mat 15:1-9

¹ Parisi äma ätukät Baga man yäwoŋärewani äma ätu Jerusalem naniktä äbänpäŋ Jesuken ahänpäŋ itkun. ² * Tänpän yabänkuŋ; Jesu täŋo iwaräntäkiyetä Parisi äma täŋo бага man pewani u nämo iwatpäŋ keru nämo ärutkaŋ ketem jop yäpmänpäŋ naŋkuŋ. Ude täŋirä yabäwä siwoŋi nämo täŋkuŋ. Bänepi tänpä wakaŋ yän nadänkuŋ. ³ Unitäŋo mebäri ŋode; Parisi ämakät Juda nanik ämawebe kudup keru ärutkaŋ-gän ketem nak

* **6:56:** Mat 14:36 * **7:2:** Luk 11:38

tänkuṇonik. Uwä äbekiye oraniye täṇo бага man buramiṇpäṅ ude täk tänkuṇonik. ⁴* Ba käbeyäken naniktä äbäṅpäṅ ketem näna yäṅpäṅä keru ärutkaṅ uyaku täga näneṅ. Täṅkaṅ gäpe, käbot ba imaka imaka ärut tänkuṇonik. Ude nämo tänawä bänepnin yäpna wanenṅ yäṅ nadäk tänkuṇonik. Täṅpäṅ imaka imaka mebäri mebäri äbekiye oraniyetä pewani ugän iwatpäṅ täk tänkuṇonik.

⁵ Mebäri unita nadäṅpäṅ Parisi ämakät Baga man yäwoṅärewani ämatä Jesu ṇode iwet yabäṅkuṅ; Gäwaräntäkaye imata nintäṇo äbekniye oraniye täṇo бага man u nämo iwat täkaṅ? Keru nämo ärutkaṅ imata ketem jop nak täkaṅ? Ude täk täkaṅ uwä bänepi täṅpäwak täkaṅ yäk.

⁶⁻⁷* Yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Jop manman yäwani inta profet biani kubä wäpi Aisaia unitä man Anututä nadäk-nadäki-ken penjirän ṇode yäṅkuko uwä bureni ahätak;

Äma äbot ṇo menitä näk naninṅ oret täkaṅ upäṅkaṅ bänepitä näka bitnäk täkaṅ.

Äma täṇo бага mangän iwat täkaṅ unita naninṅ orerirä näk nämo nadäṅ yämik täyat yäk. [Ais 29:13](#)

⁸ In Anutu täṇo бага man penpäṅ komen äma täṇo бага man buramiṇpäṅ kuṅat täkaṅ.

⁹ Ude yäṅpäṅ yäwetkuk; In Anutu täṇo man wenkirenpäṅ injinken nadäk-nadäk kädet ugänpäṅ iwat täkaṅ. U siwoṅi yäṅ nadäk täkaṅ upäṅkaṅ näkä nadäwa siwoṅi nämo täk täyak. Unita kädet udewanigän kubä ṇode täwera mebärijin nadäwut.

* [7:4: Mat 23:25](#) * [7:6-7: Ais 29:13](#)

10* Orajin pähap Moses bian jukuman ñode yänjuk; Gäk meñka nanka orañ yämen. Ba kubä ñode; Äma kubätä miñi nani yebewänä kumän-kumän utneñ yän yänjuk. 11 Eruk, in man u nadäkañ upänkañ mäde ut imiñpäñ ñode yäk täkañ; Äma kubätä imaka täga kubäta miñi nani täñkentän yämikta yäwekopän ñode yäwerek; Ño ekta taminanipän ek jop irirän Anututa biñam peyat yän yäwerek. Wa! Miñi nani nämo nadän yämiñpäñ ude yäweko uwä in täga täyan yän iwetneñ. 12 Meñnan tunum upän täñkentän yäminanji nämo yän iwetneñ. 13 Jesutä ude yäwetpäñ yänjuk; In ude täk täkañ uwä Anutu täño man u wenkireñpäñ injinken man ugänpäñ iwat täkañ. Täñpäkañ ugän nämo. Imaka ätu udegän täk täkañ yän yäwetkuk.

Imatäkentä bänepnin täga täñpän wanen?

Mat 15:10-20

14 Jesutä ude yänpäñ ämawebe äneñi yänpäbä äbot kubägan yepmanpäñ yäwetkuk; In juku penirä man kubä täwera nadäwut; 15* Imaka näñpanitä bänepjin nämo täñpäwak täkañ. Imaka bänepjin-ken nanik äbäk täyak unitägän bänepjin täñpäwak täkañ. 16 Äma jukuni nikektä näkño man ño ket nadäwut!

17 Eruk ude yänpäñ ämawebe yepmanpeñ yot gänañ äronjuk. Äronirän iwaräntäkiyetä man wärani yänjukoko unita iwet yabänkuñ. 18 Iwet yabäwä yäwetkuk; Ai! In nadäk-nadäkjin nämo ba? Mebäri ñodeta nämo nadäkañ? Imaka kokjin gänañ äpmok täyak unitä bänepjin imata täñpän wanen? 19 Ketem nak täkañ unitä bänepjin-ken

* 7:10: Kis 20:12; Kis 21:17; Lo 5:16 * 7:15: Apos 10:14-15

nämo äpmok täkaŋ. Uwä päpmo ini irani-ken itkaŋä käderi-kengän äpämaŋ kuk täkaŋ yäŋ yäwetkuk. Ude yäwetkuko uwä ketem ätu Juda naniktä yäjiwärani u kuduŋtagän Jesutä tägagän yäŋ yäŋkuk.

²⁰ Ude yäŋpäŋ kubä pen ŋode yäwetkuk; Imaka waki bänepjin-ken nanik-tägän äbäk täkaŋ unitä Anutu inamiken täŋpewä waki täk täkaŋ. ²¹⁻²² Äma bänepi-ken naniktä imaka abäk täkaŋ u ŋode; Nadäwäwak, kubokäret, kubota, äma kumäŋ-kumäŋ däpmäk, webe yäpmäŋpäŋ pek, yabäŋgärip, bänep iyap, jop yäkŋat-yäkŋat, kokwawak yäpmäŋ kuŋat-kuŋat, me yäkyäk, yäŋpäŋ-yabäŋ yäwat, ärowani täktäk, Anututa nadäwä äpani täktäk. ²³ Imaka wakiwaki udewani äma ini bänepi-ken naniktä ahäŋpäŋ täŋpewä wak täkaŋ. Täŋirä Anututä yabäwän wakiinik kubä täk täkaŋ.

Webe kubätä Jesuta nadäkinik täŋ imiŋkuk

Mat 15:21-28

²⁴ Eruk Jesu kome u penpen Tire komeken kuŋkuk. Päŋku ahäŋpäŋ ämatä nabäneŋ yäŋ nadäŋpäŋ yot kubä gänaŋ käbop äronkuk. Käbop äronkukopäŋ jide täŋpäŋ käbop-inik irän? ²⁵⁻²⁶ Yot gänaŋ äro irirän pengän webe kubätä Jesu äbäk yäŋ yäŋirä nadäŋkuk. Webe uwä guŋ äbotken nanik, kome kubä wäpi Siria Ponika uken nanik. Eruk webe unitä Jesu äbäk yäŋ yäŋirä nadäŋpäŋä äperi mäjotä magätkuko unita yäŋpäŋ bäräŋeŋ päŋku Jesu gämoni-ken inami yäpän äpmonpäpän patkuk. Ude täŋkaŋ konäm butewaki täŋpäŋ iwetkuk; O Jesu, mäjo äpetna magärako u iweri kaŋ kwän yäk. ²⁷ Ude iweränä Jesutä iwetkuk; Nanak täŋo ketem yäyomägatpäŋ aŋta yämiwä nämo tägawek.

Ironironita yämına nanpä koki tänpäkan uyaku yäk. ²⁸ Ude yäwänä webe unitä man kowata nōde iwetkuk; Ekäni, bureni yäyan upänkan aṅ uwä ironitä ketem nankan kokoki pewä manirä upän jop waki nak täkan yäk.

²⁹ Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga yäyan unita nadän gamitat. Eruk täga, kuyi! Mäjo äpetka kakätäyak yäk. ³⁰ Ude iweränkan kumaṅ komeniken ahänpäṅ päṅku ini yotken äronpäṅ kanjuk; Äperi mäjo kakätänpeṅ kuṅirän kwikinik patkuk.

Jesutä äma guṅ kubä yäpän tägaṅjuk

³¹ * Tänpäkan Jesu uwä Tire kome peṅpeṅ Sidon kome irepmiṅpäṅ päbä Galili gwägu käda Dekapolis kome ahänjuk. ³² Ahänirän äma guṅ kubä, man nämo nadäwani ba man yäkyäkta meberi bäräpi, u imagut yäpmäṅ Jesuken ahänpäṅ butewaki man nōde iwetkuṅ; Jesu, ketka äma nō terak pe! yäk. ³³ * Ude iwerä nadänpäṅ Jesutä äma uwä ketwära täṅireṅpewän päṅku inigän iränkan kerı nanakitä jukuni-ken peṅjuk. Tänpän iwit kerı-ken utpäṅä meberiken initjuk. ³⁴ * Ude tänpän kunum terak iṅṅpewän ärowäpäṅ äma unita butewaki pähap nadänpäṅ jäkjäk yänpäṅ iwetkuk; Nadäwi tumbut! (U iniken man terak Epata! yän iwetkuk.) ³⁵ Ude yäwänä uterakgän jukunitä nadäwän tumbäpäṅ meberi imaka pidäm taṅirän man säkgämän yänjuk. ³⁶ * Täṅirän Jesu ämawebetä manbinam u nämo yänahäneṅ yänpäṅ

* **7:31:** Mat 15:29-31

* **7:33:** Mak 5:23; Luk 4:40, 13:13

* **7:34:** Mak 6:41; Jon 11:41

* **7:36:** Mak 1:43-45

yäjiwätükuk. Yäjiwätükuko upänkañ man nämo bu-
ramiñkuñ. Nämo, u ehutpäñ yänahäntän kuñkuñ.
37 * Ude yänahänirä ämawebe biñam u nadänkuño
unitä yänkuñ; Wära! Imaka imaka täk täyak u kudup
tägagän täk täyak! yäk. Äma man nämo yäwani
täñpewän man yäk täkañ ba man nämo nadäwani
imaka täñpewän man nadäk täkañ. U inide kubä!
yän yänkuñ.

8

Jesutä ämawebe 4,000 ketem yepmäñ towiñkuk *Mat 15:32-39*

1-2* Kadäni ukengän ämawebe äbot pähap Jesuken
äneñi tokneñpäñ nakta jop irirä iwaräntäkiye
yänpewän äbäpäñ yäwetkuk; Ämawebe ño ninkät
kepma yaräkubä it yäpmäñ äbänkä nakta bumta
yeñirä yabänpäñ butewaki nadätat. 3 Jop yepmana
päñku kädet miñin nakta kumneñ. Ätu ban naniktä
äbuñ yäk.

4 Ude yäweränä iwaräntäkiyetä iwetkuñ;
Kome jopi-ken ñodeken ketem deken nanikpäñ
yäpmänpäñ äma äbot ñodewanita yämine? 5 Yäwäwä
yäwetkuk; Inken käräga jidetä itkañ? Yäweränä
iwetkuñ; 7tägän itkañ yäk. 6 Ude iwerä nadänkañ
Jesutä ämawebe yäwet-pewän kome terak mañit
yäpmäñ kuñkuñ. Täñkañ käräga 7 ñokenjo
yäpmänpäñ Ekäni bänep täga man iwetkañ
tokätpän iwaräntäkiyeta yämiñkuk. Yämänkañä
iwaräntäkiyetä ämawebe päke unita yämiñ yäpmäñ
kuñkuñ. 7 Täñkañ gwägu tom yarägän itkuño u

* 7:37: Ais 35:5 * 8:1-2: Mak 6:34-44

udegän Ekäni bänep täga man iwetkañ yäpmän danipän iwaräntäkiyeta yämänkañ ämawebeta yäminkuñ. ⁸ Yämä äma 4,000 bumik itkuño u nanpän koki täñkuñ. Nanpä tagawäpän ketem ätu jop patkuño uwä iwaräntäkiyetä yäpmänpän yäk 7 ude daiwä tokneñkuñ. ⁹ Ude täñkañ ämawebe u yäwet-pewän ini komen komen kuñtänpä kuñkuñ. ¹⁰ Kuñ moreñirä Jesu iwaräntäkiye-kät gäpe terak äronpeñ pänku Dalmanuta komeken uken ahänkuñ.

¹¹ * Uken ahänpän irirä Parisi äma ätu Jesuken äbänpän manken tena yänkañ yänjabäk kehäromigän iwetpän ñode iwet yabänkuñ; Ai! Kudän kudupi kubä täñiri kañpän Anututä gepmanpän äpun yän nadäna! ¹² * Iwerirä Jesutä gañani nadänpän yäwetkuk; Äma udewani imata kudän kudupi täñiri känayän yänkañ nadäk täkañ? Näk bureni täwetat. Näk kudän kudupi kubä nämoinik täwoñärewayän! ¹³ Ude yänpänä yepmanpeñ iwaräntäkiye yän-yäkñat yäpmän gäpe terak äromañ gwägu ani kukñi udude käda äronkuñ.

Parisi äma täño kudäni u yis udewani

Mat 16:5-12

¹⁴ Tänpäkañ iwaräntäkiyetä guñ tänpän käräga däkum mäyap nämö yäpuñ. Gäpe terak kubägan itkuko ugänpän yäpuñ. ¹⁵ * Eruk kuñtängän Jesutä man ñode yäwetkuk; In Parisi ämakät Herot täño yis unita ket nadänpän kañ kuñarut! ¹⁶ Yäweränä iwaräntäkiyetä ini-tägän näwetgäwet tänpän yänkuñ; Kärägata guñ tänpän äbämäño unita

* **8:11:** Mat 12:38 * **8:12:** Luk 11:29 * **8:15:** Luk 12:1

käwep nadänpän niwetak yäk. ¹⁷* Man ude yänirä Jesutä nadänpän yäwetkuk; Kärägata guṅ taṅpeṅ äbänopän imata yänpän-nadäk täkaṅ? Wari wari täwet yäpmän äbäk täyat u mebäri nämo nadäkaṅ? Bänepjin nämo piräreytäta? ¹⁸* Dapunjin tumbani ba jukujintä nämo nadäk täkaṅ? Täṅä ketem yepmän towiṅkuro u yabänpän-nadäk tänpän guṅ taṅkuṅ? ¹⁹* Käräga 5 yäpmän daniṅpän äma 5,000ta yämiṅjira kokoki itgän täṅkuṅo u yäk jide daiṅkuṅ? Yäwerän 12 yän iwetkuṅ. ²⁰* Ba käräga 7 yäpmän daniṅpän äma 4,000 yepmän towiṅjira kokoki itgän täṅkuṅo u yäk jide daiṅkuṅ? Ude yäwänä 7 yän iwetkuṅ. ²¹ Yäwäwä yäwetkuk; Upän imata nämo nadäwä tumänkaṅ?

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägaṅjuk

²² Ude yäweränkaṅ gwägu terak kuṅtängän Bet-saida komeken ahänkuṅ. Ahänirä uken äma ätutä noripak dapuri tumbani yänjikaṅ yäpmän Jesuken kuṅkuṅ. Pänku dubini-ken ahänpänä Jesutä keridapuri waki terak peṅjirän tägawän yänpän butewaki man iwetkuṅ. ²³ Eruk ude iwerirä Jesutä äma uwä inṅitpän yänjikaṅ yäpmän yotpärare gägäni-ken kuṅjuk. Pänku dapuri-ken iwit utpän keritä gupi terak peṅpän iwetkuk; Imaka kubä käyan ba nämo? ²⁴ Iweränä yänjuk; Ai, äma yabätat upänkaṅ u wäranigän, päya ude bumik yabätat. Ket nämo yabätat yäk. ²⁵ Ude yäwänä Jesutä keridapuri-ken äneṅi peṅjirän eruk dapun säkgämän ijiwän kuṅkuṅ. Ijiwän kwäpän imaka kudup kwawakgän

* **8:17:** Mak 6:52

* **8:18:** Jer 5:21; Mak 4:12; Apos 28:26

* **8:19:** Mak 6:41-44

* **8:20:** Mak 8:6-9

yabänjuk. ²⁶ * Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Gäkña yotken siwoŋi kuyi. Yötpärare-ken äroweno.

Pitatä Jesu täño mebäri yänahänjuk

Mat 16:13-20; Luk 9:18-21

²⁷ Ude täñkaŋ Jesu iwaräntäkiye-kät Sisaria Pili-pai komeken kuñkuŋ. Kuñtäŋgän iwaräntäkiye ñode yäwet yabänjuk; Ämawebetä näka netä yän näwet täkaŋ? ²⁸ * Yäwänä iwetkuŋ; Ätutäwä Jon ume ärut yämani yän yäk täkaŋ. Ba ätutäwä gäk profet biani Elaija yän yäk täkaŋ. Täñ, ätutäwä profet bian itkuŋo uken nanik kubä yän yäk täkaŋ. ²⁹ * Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Täñpäkaŋ injinä näkawä netä yän yäk täkaŋ? Yäwänä Pitatä iwetkuk; Gäk Kristo, Anututä bian nin täñkentän nimikta iwoyäwani u yäk. ³⁰ Ude yäwänä Jesutä iniken mebäri äma ätu nämoinik yäwetneŋ yänpäñ yäniñ bitnäñjuk.

Jesu ini kumäkta yänahänpäñ yäwetkuk

Mat 16:21-28; Luk 9:22-27

³¹ Kadäni uken Jesutä yäput penpäñ man ñode yänahänpäñ yäwetkuk; Äma Bureni-inik uwä komi mäyap api nadäwek. Täñpäkaŋ Juda täño äma ekäni, ba bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoŋärewni äma unitä Äma Bureni-inik mäde ut imiñpäñ kumän-kumän api utneŋ. Täñkaŋ utpäñ änenayän täñopän kepma yäräkubä tärenirän äneñi api akwek. ³² Man u yänkwawa tawänkaŋ Pitatä inigän yänkiŋat yäpmän päñku ibenjuk. ³³ Täñpänä Jesutä äyänutpäñ iwaräntäkiye yabänpäñ Pita

* **8:26:** Mak 7:36 * **8:28:** Mak 6:15 * **8:29:** Jon 6:68-69;
Mak 9:9

iwetkuk; Satan, gäk kewe! Gäk man nadätan uwä Anutu-ken nanik nämo. Uwä äma täño nadäk-nadäkgän.

³⁴ * Jesutä ude yänpänj ämawebe päke u itkuño ukät iwaräntäkiye yänpewän äbäpänj ñode yäwetkuk; Äma kubätä näk näwarayänj nadänpänjä iniken bänep nadäk-nadäki mäde ut iminpäñj bäräpi näkä kotawayänj täyat udegän päya kwakäpi buraminjanj gwäk piminpäñj kanj näwarän. ³⁵ Tänpäkanj äma kubätä iniken irit kuñat-kuñarita iyap tänpänjä u api paorek. Upänkanj äma kubätä näka yänpänj iniken irit kuñat-kuñari inin kirenpänj näkño Manbinjam Täga yäpmänj kuñarayänj täko uwä irit kehäromi api kanj-ahäwek. ³⁶ Täñ, äma kubätä kome täño imaka kudup penj bäyanpäñj yäpmänj kuñattängän paot-paotta binjam täñpeko uwä tægawek? ³⁷ Äma udewani Anutu mäde ut iminpäñj kuñarayänj täko uwä irit kehäromi yäpmäkta kädetta api wäyäkñewek. ³⁸ * Nadäkanj? Äma Bureni-iniktä nani täño tuñum epmäget kudän ikek kudupi añeroniye-kät api äpneñ. Kadäni uken äma kubätä äma änok gwäjiwani, Anutu täño man penjawäk täk täñpani ño bämopi-ken itpäñj wäpna ba manna binjam mäde ut imayänj täko uwä, Äma Bureni-inik uwä udegän äma unita mäde api ut imek.

9

¹ * Jesutä ude yänpänj kubä pen ñode yäwetgän täñkuk; Näk bureni täwetat. Itkanj ño inken nanik ätu nämo kumänjirä Anututä intäjukun it yäminjirän

* **8:34:** Mat 10:38-39 * **8:38:** Mat 10:33 * **9:1:** Mak 13:30

gämoriken irit täño kehäromini kwawak ahäjirän api käneñ.

Jesu mebärini kwawak pewän ahäjkuñ

Mat 17:1-13; Luk 9:28-36

²⁻³ Eruk ittäj kuñtängän kepma 6 täreñirän Pita, Jems, Jon yämagurän yäpmäj pom kəroni kubä terak inigän päro itkuñ. Äro u irirä Jesu terak inipärik kubä ahäjkuñ. Teki paki-inikinik tänpäj ägo wenkuk, äma kubätä tek äruränkañ ude tänañi bumik nämo. ⁴ Jesu terak ude ahäjirän yabäjkuñ; Profet biani yarä Moses kenta Elaija ini ugän injami terak ahäj yäminpäñ Jesu-kät man yänpäj-nadäk täñkuñ. ⁵⁻⁶ Täñirä yabäjpäñ iwaräntäkiyetä umun pähap nadäjpäñ Pitatä man jide yäwet yäj nadäjpäñ ñode yäjkuñ; Ärowani, itkamäj ñonita oretoret takamäj yäk. Unita yottaba yaräkubä täñ tamina. Gäka kubä, Mosesta kubä, Elaijata kubä yäk. ^{7*} Ude yäwänä gubamtä äpä uwäk tänpäj yepmanjirän u gənañ man kubä ñode ahäjkuñ; Ñowä näkño ironjina tägagämän. U kañpäñ gäripi nadäk täyat unita in unitäño man kañ buramik täñput yäj yäwetkuk. ⁸ Man kotäk ude nadäjirä pit kubägän profet biani yarä u paoränkañ Jesu inigän irirän kañkuñ. ^{9*} Tänpäj pom itkuñ-ken u naniktä äpäñit äpäñit Jesutä jukuman ñode yäwetkuk; Imaka kaño unitäño manbiñam äma nämo yäwerirä Äma Bureni-inik kumbani-ken naniktä kañ akwän. ¹⁰ Ude yäweränkañ iwaräntäkiye yaräkubä u man u yäpmäjpäñ bänepi-ken penpäñ man yänpäj-nadäk

* **9:7:** Mat 3:17; 2Pi 1:17-18; Lo 18:15; Apos 3:22 * **9:9:** Mat 12:16; Mak 8:30

node täņkuņ; Kumbani-ken naniktä akukakuk u imatäken man? yāņ yāņkuņ.

¹¹ Ude yāņpāņ Jesu node iwet yabāņkuņ; Baga man yāwoņārewani ämatä Elaijatä jukun api ahāwek yāņ imata yäk tākaņ? ¹²⁻¹³ * * Iwerāwä Jesutä yāwetkuk; Elaija uwä bureni intäjukun ahāņpāņ Anutu tāņo iwoyāwani äma unita tuņum täņkuk. Unita bureni node täwetat; Elaijata yāņkuņo uku äbuk. Äbāņpāņ irirän imaka täņ iminayāņ nadāņkuņo udegän täņ imiņkuņ. Imaka täņ imikta yāwani Anutu tāņo man bian kudän täwani udegän täņ imiņkuņ. Täņkaņ Anutu tāņo man terak Äma Bureni-inikta mäde ut imiņirä komi komi mäyap api nadāwek yāņ yāwani, man u bureni api ahāwek.

Mäjo kubä iwat kirekta täņpä waņkuņ

Mat 17:14-22; Luk 9:37-43

¹⁴ Täņpāņ pom terak naniktä äpämaņ iwaräntäkiye ätu itkuņ-ken ahāņpāņ yabāņkuņ; Äma bumta it gwäjiņpāņ irirä Baga man yāwoņārewani äma ätu iwaräntäkiye-kät yāņārahut irirä yabāņkuņ. ¹⁵ Täņirä äma päke u Jesu äbāņirän kaņpāņ nadāwä inipärik kubä täņpäpāņ päņku bārāņeņ ahāņ imiņpāņ iniņ oretkuņ. ¹⁶ Ahāņ imāwä Jesutä yāwetkuk; Imatäkenta yāņawät itkaņ? ¹⁷ Yāwänä ämawebe u itkuņo uken nanik kubätä iwetkuk; Yāwoņārewani äma, nanakna mäjotä magät-pewän man nämo yäk täyak uwä gäkken imagut yäpmāņ äbätat yäk. ¹⁸ Mäjo unitä kadäni kadäni nanakna kehāromi iņitpāņ kome terak pudät maņpāņ kuk tākaņ. Täņirän jep yāņutpāņ meni yeņärät täyak.

* **9:12-13:** Mal 4:5; Sam 22:1-18; Ais 53:3 * **9:12-13:** Mat 11:14

Tañkañ keru kuroñi ba gupi kudup giginenpäñ pat täyak yäk. Ude täk täyak upäñ gäwaräntäkayetä mäjo u iwat kirewut yäj yäwerakañ täñpä wakañ.

¹⁹ Yäwänä Jesutä gañani nadäñpäñ yäñkuk; Wa! Äma in udewani-kät wari kuñatta nämo nekañ! In nadäkinikjin nämo! Näk inkät kadäni jide it yäpmäñ äbätat? Jidegän api nadäwä tumneñ? Eruk, ironi u yäpmäñ äbut.

²⁰ Ude yäweränä ironi u Jesuken yäpmäñ äbäñirä mäjotä Jesu kañpäñ u terakgän ironi u ut mañpän kome terak mañ-patäbotpäñ meniken jep yäñutkuk. ²¹ Täñpänkañ Jesutä ironi nani iwetkuk; Imaka ño jidegän ahäñ imiñkuk? Iweränä yäñkuk; Ironi täpuri-ken yäput peñkuk yäk.

²² Kadäni kadäni mäjo ñonitä ironi ño kumbän yäñpäñ ut mañpän kädäp gänañ äpmonjit ume gänañ äpmonjit täk täyak. Unita kehäromika nizek täñpäwä nehta butewaki nadäñ nimiñpäñ täñkentäñ nimi yäk. ²³ * Ude yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata kehäromika nizek yäj näwetan? Äma nadäkinik ikek kuñat täkañ uwä imaka kudup täga täñ moreneñ.

²⁴ * Yäwänkañ uterakgän ironi nanitä kikiñutpäñ iwetkuk; Näk nadäkinik täyat upäñkañ nadäkinikna kwini yäk. Gäkä nadäkinikna täñ-kehäromtañ nami.

²⁵ Yäñirän ämawebe päke u bäräñeñ äbäñirä yabäñkañ Jesutä mäjo u kañ-yäñpäñ iwetkuk; Näk ñode peñ gäwetat; Gäk ironi ño meni jukuni täñpipiñkuno u kakätäñpeñ ku! Äneñi nämoinik magären!

²⁶ * Ude iwerirän mäjotä kähän tañigän yäñpäñ ironi u wädäñ mañpän päñku kumbanitä-yäj patkuk. Ude täñpewän parirän

* **9:23:** Mat 21:21; Mak 11:23 * **9:24:** Luk 17:5 * **9:26:** Mak 1:26

mäjo kakätänpeñ kuñkuk. Kuñirän ämawebe mäyaptä ironji u kumäñtak yäñ yänkuñ. ²⁷ Ude yänjirä Jesutä ironji u kerigän injit yäpmän akunpäñ tewän käronj itkuk. ²⁸ Ude täñkañ Jesu yot gänañ äronjirän iwaräntäkiyetä inigän iwet yabänkuñ; Nin imata mäjo iwat kirenayän yäkñat täñburut tamän? ²⁹ Yäwäwä yäwetkuk; Mäjo udewani uwä jop täga nämo iwat kirewen. Nakta jop itkañ Anutu-ken yänpik man yäkyäk kädet uterakgän uyaku täga iwat kirewen.

Jesu ini kumäñpäñ akukta äneñi yäwetkuk

Mat 17:22-23; Luk 9:43-45

³⁰ * Ude täñkañ Jesutä iwaräntäkiye man yäwetpäñ yäwoñärewa yänpäñ kome itkuño u penpeñ ämawebe yabän paotpeñ Galili kome irepmitpeñ kuñkuñ. ³¹ * Yabän paotpeñ päñku Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetpäñ yäwoñäreñ täñkuk; Äma kubätä Äma Bureni-inik uwä iwan keri terak penjirän utpewä kumäñpäñ kepma yaräkubä patpäñ api akwek yän yäwetkuk. ³² * Ude yäweränä man yäwetkuko unita nämo nadäwä tärewäpäñ mebäri nadäkta iwet yabäkta umuntankuñ.

Wäp biñam ikek iritta man

Mat 18:1-5; Luk 9:46-48

³³ Kumañ päñku Kapeneam yotpärare-ken ahänkuñ. Ahänpäñ yot gänañ äronkañ iwaräntäkiye ñode yäwet yabänkuk; Kädet minin ima man yänñtäñ

* **9:30:** Jon 7:1 * **9:31:** Mak 8:31; Mak 10:32-34 * **9:32:** Luk 9:45, 18:34

abäñ? ³⁴ Yäñirän ini bämopi-ken netätä intäjukun-inik itak yäñ yäñpän-nadäk täñ itkuño unita mäyäk nadäñpän kowata nämo iwetkuñ.

³⁵ * Eruk Jesu mañitpän iwaräntäkiye 12 u yäñ-päbä yepmañpän yäwetkuk; Gäk intäjukun äma irayän nadäñpänä notkaye päke unitäño äpani-inik itpän epän täñ yämen. ³⁶⁻³⁷ * Ude yäñpän ironji kubä injit yäpmän päbä ämawebe itkuño u bämopi-ken teñkuk. Teñpän ironji u bäyañ imiñpän iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Äma kubätä näka nadäñpän ironji ñodewani orañ yämayän täko uwä näk udegän api orañ namek. Ba näk orañ namayän täko uwä näk nanin kireñkuko u udegän api orañ imek.

Nadäkinik täñpäwakta man

Mat 18:6-9; Luk 9:49-50, 17:1-2

³⁸ * Täñpäkañ Jontä Jesu iwetkuk; Ärowani, nin äma kudupi kubätä gäk wäpka terak mäjo yäwat kireñirän kañkumän. Kañpän nintä äbotken nanik nämo yäñ nadäñpän iniñ bitnäñkumän yäk. ³⁹ * Yäwänä Jesutä yäñkuk; Imata iniñ bitnäñkuñ? Äma kubätä wäpna terak kudän kudupi kubä täñpeko uwä udewanitä jide täñpän näka man wakiwaki yäneñ? ⁴⁰ * Nämo, äma epänin nämo täñpäwak täkañ äma unita täñkentäknin yäñ nadäne. ⁴¹ * Unita bu-reni täwera nadäwut; Äma kubätä inta Kristo täño ämaniye yäñ nadäñpän täñkentäñ tameko uwä äma udewani kowata täga gwäki ärowani api yäpneñ.

* **9:35:** Luk 22:24; Mat 20:25-27; Mak 10:43-44 * **9:36-37:** Mat 10:40 * **9:38:** Nam 11:27-29 * **9:39:** 1Ko 12:3 * **9:40:** Mat 12:30; Luk 11:23 * **9:41:** Mat 10:42

42 Tānpākaŋ äma kubätä ironi ŋodewani nadäkiniki näkken pek tākaŋ u yāŋ-yākŋat-pewän momi täneŋo uwä äma udewaniwä Anututä kowata wakitä wakiinik api imek, ämatä mobä bārum kotäkiken topmāŋpāŋ ume gānaŋ maŋpä äpmonēŋo u irepmirek. 43 * Unita ketkatä waki tāŋo buŋep-ken gepmaŋpayāŋ tāŋpānā u madāŋ tākŋewen. Gäk ketka yarābok yāpmāŋ kuŋatpāŋ geŋi waki tāŋo kädāp pāhap gānaŋ äpmonpet yāŋ nadāŋpāŋ jop kwāyāhāneŋ tāŋpāŋ itkaŋ irit kehāromi kaŋ yāpmāŋ. [44 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nāmo paot tākaŋ ba kädāp kumäk-kumäki nāmo yäk.]

45 Tāŋpāŋ kuroŋkatä waki tāŋo buŋep-ken gepmaŋpayāŋ tāŋpānā u madāŋ tākŋewen. Gäk kuroŋka bok kuŋatpāŋ geŋi wakiken äpmonpet yāŋ nadāŋpāŋ jop kwāyāhāneŋ tāŋpāŋ irit kehāromi kaŋ yāpmāŋ. [46 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nāmo paot tākaŋ ba kädāp kumäk-kumäki nāmo.] 47 * Ba dapunkatä waki tāŋo buŋep-ken gepmaŋpayāŋ tāŋpānā dātpāŋ maŋpi kuneŋ. Dapunka bok ijiŋ yāpmāŋ kuŋatpāŋ geŋi wakiken äpmonpet yāŋ nadāŋpāŋ kukŋi dātpāŋ maŋpi kwāpāŋ kukŋi-tägān ijiŋpeŋ kuŋatkaŋ irit kehāromi kaŋ yāpmāŋ. 48 Geŋi wakiken yamun äma tohari nakta itkaŋ u nāmo paot tākaŋ ba kädāp kumäk-kumäki nāmo.

49 Nadākaŋ? Ämawebe kuduptagān kädāp mebet api ahāŋ yāmek. Ba sol-paŋ tāŋo jägāmi api nadāneŋ. 50 * Paŋ uwä imaka tāgagāmān

* 9:43: Mat 5:30 * 9:47: Mat 5:29 * 9:50: Mat 5:13; Luk 14:34; Kol 4:6

upänkaŋ unitäŋo gäripi paoränkaŋ jide tänpewi änenji ahäwek? Paŋ uwä gäripi nikek udegän irit kuŋat-kuŋatjin gäripi nikek ahäwänpän notjiye-kät säkgämän itneŋ.

10

Nädapitä duŋ-wewek täŋo man

Mat 19:1-12; Luk 16:18

¹ Jesutä Kapeneam kome penpen kuŋtängän Judia komeken Jodan ume udude kāda ahänkuk. Pänku u irirän äma bumta ukädatä-ukädatä äbuŋ. Äbäwä täk täŋkuko udegän man yäwetpän yäwoŋärek täŋkuk. ² Yäwetpän yäwoŋärek täŋ irirän Parisi äma ätutä äbänpän Jesu yänjikŋatta ŋode iwet yabänkuŋ; Nintäŋo бага man kudän täwanitä jide yäyak? Äma kubätä webeni yänjwareko uwä tägawek ba nämo? ³ Yäwäwä yäwetkuk; Orajin pähap Moses uwä unita yänpän бага man jide täwetkuk? ^{4*} Yäweränä iwetkuŋ; Mosestä ŋode niwetkuk; Äma kubätä webeni yänjwarayän nadänpänjä webena yänjwatat ubayän yän kudän tänpän iminŋkaŋ uyaku täga yän-iwarek yän niwetkuk.

^{5*} Yäwäwä yäwetkuk; Moses uwä gwäkjin täpäni pähap unita бага man u kudän täŋ tamiŋkuk yäk. ⁶ Upänkaŋ bian-inik yäput penpän Anututä ämawebe pewän ahänkuŋ-ken äma bok, webe bok täŋ yepmaŋkuk. ^{7-8*} Mebäri uterak ämatä miŋi nani yabä kätänpän webeni-kät epmänpän irirän tohari gupi kubägän api täŋpek yäk. Man ude pätak unita yanäpi u yarä nikek nämo. U kubägän tänpän

* **10:4:** Lo 24:1-4; Mat 5:31 * **10:5:** Stt 1:27, 5:2 * **10:7-8:** Stt 2:24; Efe 5:31

itkamän yäk. ⁹ Anututä kubägän topmänpän yepmanjkuko uwä ämatä täga nämo yäpmän daninen yäk.

¹⁰ Ude yäwet paotpän iwaräntäkiye-kät yotken kuñkuñ. Kuñpän iwaräntäkiye Jesutä man yänjkuko unitäno mebäri nadäkta iwet yabänkuñ. ¹¹ * Iwet yabänjirä Jesutä mebäri ñode yäwetkuk; Äma kubätä webeni yäñiwatpän kubä yäpeko uwä kubokäret kädet täyak ubayän. ¹² Ba webenitä äpi kakätänpän kubä yäpeko uwä udegän kubokäret kädet täyak ubayän.

Jesutä ironironita nadän yämikinik täñjuk

Mat 19:13-15; Luk 18:15-17

¹³ Tänpän ämawebetä nanakiye Jesuken yämagut yäpmän äbuñ, Jesutä keru gupi terak pewän yänpän. Yäpmän äbänjirä iwaräntäkiyetä yabän yänkuñ. ¹⁴ Ude tänjirä Jesu koki wawäpän yäwetkuk; In yabä kätäwä ironironi näkken äbut. Nämo yäjiwätneñ. Ämawebe ironironi ñodewani äworenpän kuñat täkañ uwä Anututä bureni yabän yäwat täyak. ¹⁵ * Uita näk bureni-inik täwetat; Anututä intäjukun it taminpän tabän täwatta ironironitä nadäk täkañ ude nämo nadänayän täno uwä nämoinik äpi tabän täwarek yäk. ¹⁶ Ude yäwetpän ironironi yäpmän äbuño u bäyan yäminpän keru kubäkubä terak penkañ Anututä watäni it yämikta yänapik man yän yäminjuk.

Äma tuñum mähemitä Jesuken äbuk

Mat 19:16-30; Luk 18:18-30

* **10:11:** Mat 5:32 * **10:15:** Mat 18:3

17 Jesu akumaŋ kwayaŋ taŋirän äma kubätä bäräneŋ päŋku ahäŋ imiŋkuk. Ahäŋ imiŋpäŋ gukut imäpmok täŋpäŋ iwetkuk; Yäwoŋärewani äma siwoŋi, näk kädet jide u iwatpäŋ irit kehäromi kaŋ yäpet? 18 Yäwänä Jesutä iwetkuk; Imata äma siwoŋi yäŋ näwetan? Anutu kubä ugän siwoŋi yäk. 19 * Gäk Anutu täŋo бага man ŋode nadätan; Gäk äma kumäŋ-kumäŋ nämo uren, kubokäret nämo täŋpen, kubota nämo täŋpen, jopman nämo yäwen, äma täŋyäkŋatpäŋ imaka kubä jop nämo yäpen, meŋka nanka oraŋ yämen yäk. 20 Ude iweränä äma unitä kowata iwetkuk; Yäwoŋärewani äma, näk kädet näwetan u kudup ironiken umunitä pen iwat yäpmäŋ äbätat yäk.

21 * Ude iwerirän Jesutä kaŋpäŋ butewaki nadäŋ imiŋpäŋ iwetkuk; Imaka kubägän nämo täŋkun. Gäk kuŋkaŋ tuŋumka kudup yäniŋ kireŋpäŋ moner yäpmäŋkaŋä äma jäwärita kaŋ yämi. Ude täŋpayäŋ täno uwä kunum gänaŋ tuŋum tägagämän api korewen yäk. Eruk ude täŋ moreŋkaŋ äbä näk kaŋ näwat! 22 Jesutä ude iweränkaŋ moner tuŋum päke unita bänepitä nadäŋ bäräp taŋi täŋtäŋ kuŋkuk.

23 * Kuŋirän Jesutä iwaräntäkiye yabäŋpäŋ yäwetkuk; Tuŋum ämatä Anutu gämoni-ken itkaŋ unitäŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta täŋburut täk täkaŋ yäk. 24 Yäweränä iwaräntäkiyetä man u nadäŋpäŋä kikuŋutpäŋ nadäwätäk täŋ irirä Jesutä äneŋi yäwetkuk; Nanaknaye, äma udewani Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ ärokta pipiri-inik täk täkaŋ yäk. 25 In jide nadäkaŋ? Tom pähap kubä

* 10:19: Kis 20:12-17; Lo 5:16-20; Lu 24:14; Jem 5:4 * 10:21:

Mat 10:38; Mak 8:34 * 10:23: Mak 4:19; 1Ti 6:17

wäpi kameri u gänaŋ täpuri-ken täga ärowek? Nämo, u käjiŋ täwek yäk. Tuŋum äma udegän, Anututä intäjukun it yämiŋpäŋ yabäŋ yäwatta api täŋburut täneŋ yäk. ²⁶ Ude yäŋirän iwaräntäkiyetä bumta kikiŋutpäŋ ini-tägän yäŋkuŋ; Wära! Anututä äma monen ikek bäräŋen nämo api yämagurek yäŋ yäyan upäŋ äma jopi nin ŋodewani jide täŋpäŋ irit kehäromi api kaŋ-ahäne? ²⁷ Ude yäwäwä Jesutä yabäŋpäŋ yäwetkuk; Ämatä ini-tägän täga nämo äroneŋ. Upäŋkaŋ ämatä ini täga nämo tänaŋi u kudup Anututä täga täŋpek yäk.

²⁸ Man ude nadäŋpäŋ Pitatä Jesu iwetkuk; Nibä yäk. Nin imaka imakanin kudup mäde ut yämiŋpäŋ gäk gäwatkumäŋo ŋo yäk. ²⁹⁻³⁰ Yäwänä Jesutä iwetkuk; Näk bureni täwetat. Äma kubätä näka ba näkŋo Manbiŋam Tägata nadäŋpäŋ yotpärare peŋpäŋ ba wanoriye noriye, miŋiye naniye, nanakiye ba epäni kudup peŋpäŋ näkŋo epän täŋ yäpmäŋ kuŋarayäŋ täko uwä kowata Anututä imaka imaka tägagämän api imek yäk. Ude täŋpayäŋ täko uwä kome terak irirän Anututä yotpärare, noriye wanoriye, miŋiye nanakiye ba epäni täŋ bumbum pewän ahäŋ imineŋ. Täŋkaŋ kadäni pähapken irit kehäromi api kaŋ-ahäwek yäk. Upäŋkaŋ äma näwarayäŋ täko uwä kome terak ŋo äma ätutä komi mebäri mebäri api imineŋ. ³¹ * Ude yäŋpäŋ yäwetkuk; Äma apiŋo wäpi biŋam ikek intäjukun itkaŋ u mäyaptä mäde kända kwäkaŋ ämawebe apiŋo äpani itkaŋ unitä wäpi biŋam ikek intäjukun api itneŋ yäŋ yäwetkuk.

* **10:31:** Mat 20:16; Luk 13:30

*Jesu ini kumäkta manbiñam äneñi yäwetkuk
Mat 20:17-19; Luk 18:31-34*

³² * Eruk Jesu Jerusalem yotpärare-ken ärowayän nadänpän iwaräntäkiye yäwänkañ penta äronkuñ. Äronpän Jesu intäjukun kuñirän iwaräntäkiye mäden iwatkañ nadäwätäk pähap täñkuñ. Täñirä ämawebe ätu yäwatkuño u bumta umuntañkuñ. Eruk, bian täk täñkuko udegän Jesutä iwaräntäkiye 12 inigän yän-yäkñat pänku ini terak imaka kämi api ahän imeko unita man ñode yäwetkuk; ³³⁻³⁴ Ket nadäwut! Nin kuñtängän Jerusalem yotpärare api ahäne. Ahänpänjä Äma Bureni-inik uwä Baga man yäwoñärewani ba bämop äma intäjukun täñpani täño keru terak äronirän kumäkta man api topneñ yäk. Täñpän äma guñ äbotken nanik unita iniñ kireñirä yänärok man iwerit, kañ-mägayänit täñpän pärip-päriptä utpän kumän-kumän api utneñ. Utpewä kumbänpän äneñpäkañ edap yarakubä täreñirän api akwek yäk.

*Jems kenta Jontä wäpi biñam yäpmäkta
nadänkumän*

Mat 20:20-28

³⁵ Täñpän Sebedi täño nanakiyat Jems kenta Jontä Jesu pänku iwetkumän; Ärowani, nek imaka kubäta yänapidayän nadänpen äbäkamak yäk. ³⁶ Yäwänä yäwetkuk; Jide täñ nimän yän nadäkamän? ³⁷ Yäwänä äma yarä unitä iwetkumän; Gäk kämi ekäni ärowani epmäget ikek täñpän iriri nek kubätä järäpka bure käda kubätä järäpka käpmäk käda wäpnek biñam nitek kañ itda yäk.

* **10:32:** Mak 8:31, 9:31

38 * Ude yäwänä Jesutä yäwetkuk; Ek mebäri ket nämo nadänkaŋ yäkamän yäk. Ume jägämi näkä nänpayän täyat u ek udegän täga api näden? Ba ume kädäp ikek ärurayän täyat uwä ek udegän täga api ärutden? 39 * Ude yäwet yabäwänä yänkumän; E, nek ude täga api tädek yäk. Yäwänä Jesutä ɲode yäwetkuk; Bureni, ume jägämi nänpayän täro uwä api näden. Ba ume kädäp ikek ärurayän täro uwä api ärutden yäk. 40 Upänkaŋ näk järapna kukŋi kukŋi itdayän näwetkamän unita näkä täwetnaŋi nämo. U äma Anututä bägup u itta iwoyäwani unitägan api itneŋ yäk.

41 Jems kenta Jontä ude yänjirän iwaräntäkiye ätutä nadäwä waŋkuŋ. 42 * Tänpäkaŋ Jesutä iwaräntäkiye yänpewän äbäpäŋ ɲode yäwetkuk; In nadäkaŋ? Guŋ äbot täŋo intäjukun ämatä ämawebeniye ärowani täŋ yämikta gäripi nadäk täkaŋ. Ba unitäŋo äma ekäni ekänitä ämawebe epän ämaniye ude yäpmän kuŋat täkaŋ. 43-44 * Upänkaŋ inä ude nämo täneŋ yäk. Inken nanik kubätä intäjukun irayän nadänpäŋä eruk, kowata yäpmäkta nämo nadänpäŋ intäŋo watä epän ude täŋpeŋ kuŋarek. Intäjukun irayän nadänpäŋä inita nadäwän äpani tänpänkaŋ noriye täŋo gämori-ken kuŋatpäŋ unitäŋo watä epän äma ude irek yäk. 45 * Imata, Äma Bureni-inik uwä udegän, ämawebe täŋo watä epän äma ude irekta äpuk. Uwä ämawebetä watä epän täŋ imikta nämo äpuk. Nämo! U gupi iniŋ kirenpän kumänjirän ämawebe mäyap wakiken

* 10:38: Mak 14:36; Luk 12:50 * 10:39: Apos 12:2; Rev

1:9 * 10:42: Luk 22:25-26 * 10:43-44: Mat 23:11; Mak 9:35

* 10:45: 1Ti 2:5-6

nanik ketärenpän inita biñam yäpayän äpuk.

Jesutä dapuri tumbani kubä yäpän tägañkuk
Mat 20:29-34; Luk 18:35-43

⁴⁶ Kuñtängän Jesu iwaräntäkiye-kät Jeriko yotpärare-ken ahänkuñ. Ahänpän u irepmitpen kuñirä mädeni-ken ämawebe mäyaptä yäwatkuñ. Kuñtängän kädet moräki-ken äma jäwäri dapuri tumbani kubä itkuko u wäpi Batimeus, Timeus täño nanaki. Äma uwä kädet gägäni-ken itkan monenta yänapiñ ittängän nadänkuk; ⁴⁷ * Jesu Nasaret nanik äbatak yän yänirä. Ude nadänpänä gera tañi ñode yänkuk; Jesu, Devit täño orani, butewaki nadän nam! yäk. ⁴⁸ Ude iwerirän ämawebe mäyaptä iniñ bitnänpän iwetkuñ; Kum isi. Man yäweno! Yänirä gwäk pimiñpän ehuranigän yänkuk; Jesu, Devit täño orani, butewaki nadän nam! yäk. ⁴⁹ Yänirän Jesutä nadänpän uterakgän täpäneñ itpäñ yänkuk; Iwet-pewä äbän! yäk. Ude yäwänä dapuri tumbani unita gera yänpän iwetkuñ; Bänep täga nadänpän aku! yäk. Jesu gäka yäyak! ⁵⁰ Eruk, ude yäwäwä tek punin nanik yänopmäñ mañpän kwäpeñ bäräneñ akumañ Jesuken äbuk. ⁵¹ Ude tänpänä Jesutä iwetkuk; Ima täñ namän yänpän näka gera yäyan? Ude iweränä dapuri tumbani unitä yänkuk; O Yäwoñärewani äma, näk dapun äneñi ijikta nadätat yäk. ⁵² * Yäwänä Jesutä iwetkuk; Täga, kuyi! Bänepkatä nadän namikinik täyan unita tägatan yäk. Iwerirän uterakgän dapun äneñi ijiwän kwäpäñ Jesu iwarän täñkuk.

* **10:47:** Mat 9:27, 15:22 * **10:52:** Mak 5:34

11

Jesu doŋki terak Jerusalem äronjuk

Mat 21:1-11; Luk 19:28-40; Jon 12:12-19

¹ Kuŋtängän Jerusalem yotpärare keräp taŋpäŋ pom kubä wäpi Olip u dubini-ken yotpärare täpuri yarä wäpi Betefage kenta Betani uken ahänkuŋ. Ahänpäŋä Jesutä iwaräntäki yarä intäjukun peŋ yäwetpäŋ yäwetkuk; ² Ek yotpärare udu kun yäk. Päŋku doŋki kädet moräki-ken topmäk terak itak u kawun. Doŋki uwä gubaŋi, nämo täŋbätak täwani. U kaŋpäŋ pitpäŋ yäpmäŋ äbun. ³ Pirirän äma kubätä tabänpäŋ U imata yäpmänkamän? yän täweränä ŋode kaŋ iwerun; Ekänitä ŋopän epän kubä täŋpayän nadatak. U täŋpän täreŋirän äneŋi bäräŋen pewän äbayän yän kaŋ iwerun.

⁴ Jesutä ude yäweränkaŋ äma yarä uwä kuŋpäŋ doŋki gubaŋi yot yäman kädet moräki-ken topmäk terak irirän kaŋpäŋ pitkumän. ⁵ Pirirän äma ätutä yabänpäŋ yänkuŋ; E, u imata yäpmänkamän? ⁶ Ude yäweräwä äma yarä unitä Jesutä man yäwetkuko udegän yäwerirän nadäwä tärewäpäŋ Doŋki u yäpmäŋ kun! yän yäwetkuŋ. ⁷ Ude yänirä doŋki uwä Jesuken yäpmäŋ kuŋkumän. Yäpmäŋ päŋku Jesuken ahän iminpäŋ tek punin nanik yänopmänpäŋ doŋki terak peŋkumän. Peŋirän Jesutä äro uterak maŋitkuk. ⁸ Äro doŋki terak maŋirirän ämawebe mäyaptä tek iniken iniken yänopmänpäŋ kädet-ken peŋirä ätutä päya pähäm tokätpän udegän kädet-ken peŋ wädän yäpmäŋ kuŋkuŋ. ⁹⁻¹⁰ Ude täŋkaŋ ämawebe mäden ba intäjukun kuŋkuŋo u gera ŋode yänkuŋ;

Wisikinik! Ekäni wäpi terak äbätak ŋonita iniŋ oretna!

Kaŋiwat epän oranin pähap Devittä täŋkuko u äneŋi ahätak unita iniŋ oretna!

Anutu ärowani kunum gänaŋ itak u iniŋ oretna!

¹¹ Eruk, ude täŋ imiŋirä kumaŋ Jerusalem äronpäŋ Jesu kudupi yot gänaŋ äronkuk. Äronpäŋ imaka imaka kuduptagän yabäŋpäŋ-nadäk täŋ irirän kome bipän taŋirän äpämaŋ iwaräntäkiye 12 u yämagut yäpmäŋ Betani yotpärare-ken kuŋkuk.

Jesutä wama päya kubä tagwän man iwetkuk

Mat 21:18-19

¹² Eruk patkuŋo yäŋewänä Betani peŋpeŋ äpämaŋ kuŋirä Jesu nakta iŋkuŋ. ¹³ * Nakta iwäkaŋ ijiŋpewän kwäpäŋ wama päya kubä pähämi yabäŋkaŋ mujipi nikedäwep yäŋkaŋ wäyäkŋewän waŋkuŋ. Mujipi ahäk-ahäk kadäni nämo unita pähämiŋän itkuk. ¹⁴ * Ude kaŋpäŋ päya u ŋode iwetkuk; Ämatä gäkŋo mujipka näna yäŋkaŋ api täŋpä waneŋ! Man ude yäŋirän iwaräntäkiye nadäŋkuŋ.

Jesu kudupi yot gänaŋ äronkuk

Mat 21:12-17; Luk 19:45-48; Jon 2:13-22

¹⁵ Ude täŋkaŋ kumaŋ Jerusalem ahäŋpäŋä Jesutä kudupi yot gänaŋ äronpäŋ yabäŋkuk; Ämatä moneŋ ba barak imaka imaka kowat imän täŋirä. Yabäŋpäŋ yawat kireŋpäŋ bukäni imaka, däpmäŋ äreyäŋ täŋpän kuŋ yämiŋkuŋ. ¹⁶ Ude täŋpäŋ kudupi yot gänaŋ epän udewani äneŋi täneŋtäwä yäŋpäŋ yäniŋ bitnäŋkuk. ¹⁷ Täŋpäŋä ämawebe ŋode

* **11:13:** Luk 13:6 * **11:14:** Mak 11:20

yäwetpäñ yäwoñärenkuk; Anutu täño man kubä ñode kudän täwani;

Yotna uwä ämawebe äbori äboritä näkken yäñapik man yäkta api irek. *Ais 56:7*

Upänkañ intä ñode täñirä kubo äma täño kábop irit bägup ude äworetak yäk. *Jer 7:11*

18 * Täñpäkañ bämop äma ba Baga man yäwoñärewni äma Jesutä ude täñkuko unitäño manbiñam nadäñpäñ ñode yäñpäñ-nadäñkuñ; Jesu u jide täñpäñ utpena kañ paorek? Ämawebe päke u Jesu täño manta gäripi nadäk täñkuño unita Jesuta umuntañpäñ man ude yäñpäñ-nadäñkuñ.

19 Täñpäkañ kome bipänä Jesu iwaräntäkiye-kät Jerusalem penpen kuñkuñ.

Jide täñpäñ yäñapik man täño bureni yäpne?

Mat 21:20-22

20 * Eruk kuñtängän patkuño yäñewänä akumañ kuñpäñä wama päya Jesutä tagwän man iwetkuko uwä kañkuñ; Pähämi kujari kuduptagän kubit tañ tewä äpukopäñ kañkuñ. 21 Kañpäñ Jesutä wama päya man iwetkuko Pitatä u juku piñpäñ yäñkuk; Ärowani, päya ukeñonita ka! Tagwän man iwetkuno ukeño kubit tañkuko itak ño yäk.

22 Yäñirän Jesutä ñode yäwetkuk; Nadäwut! In Anutu nadäñ imikinik täñpäñ kuñat täkot! 23 * Näk bureni täwetat. Äma kubätä bänep yarä nämö penkañ bureni-inik api ahäwek yäñ nadäñpäñ Pom udu akumañ gwägu gänañ tubäpenpäñ äpmo! yäñ iwereko uwä bureni ahäwek.

24 * Unita ñode täwetat; In imaka u ba u

* 11:18: Mak 14:1 * 11:20: Mak 11:14 * 11:23: Mat 17:20

* 11:24: Mat 7:7

unita Anutu-ken yänapinayäñ täño uwä imaka u yäpmänkamäñ ubayäñ nadäkinik ude täñpawä bureni api ahäñ tamek. ²⁵* Unita Anutu-ken yänapik man yänayäñ nadänpänä äma kubä täño momi yäpmän kuñatpänä kañ pek täñput! Ude täñirä Nanjin kunum gänañ naniktä udegän intäño momi api peñ tamek. [²⁶ Upänkañ in äma täño momi yäpmän kuñarawä Nanjin kunum gänañ naniktä udegän intäño momi pen api yäpmän kuñarek yäñ yäwetkuk.]

Jesu netätä iweränpän epäni täk täyak?

Mat 21:23-27; Luk 20:1-8

²⁷ Eruk man yäñ paotpän Jesu iwaräntäkiyekät äneñi Jerusalem kuñkuñ. Pänku ahänpän Jesu kudupi yotken äronpän kuñarirän bämop äma, Baga man yäwoñärewani äma ba Juda nanik täño ekäni ekäni ätutä ahäñ iminpän iwetkuñ; ²⁸ Ai! Gäk imaka täk täyan ño netätä gäwerirän täk täyan? ²⁹ Ude iweräwä Jesutä kowata ñode yäwetkuk; Näk man kubägän-inik täwet yabäwa näwerirä näkä udegän netä näwerän imaka täk täyat u kowata täwerayäñ. ³⁰ Eruk, Jontä ume ärut yäminükuko u netä iweränkañ ume ärut yäminükuk? Anututä iweränkañ täñkuk ba ini nadänpän täñkuk? Unita yäwä nadäwa!

³¹ Ude yäweränä äma äbot unita jide yäne yäñ nadänpän ini-tägän yänpän-nadäk täñkuñ; Nin Anututä iwerän täñkuk yäñ yänawä Jesutä ñode niwerayäñ; A! Upän imata mani nämo nadäñkuñ? yäñ niwerayäñ yäk. ³² Täñ, Jon uwä ini nadänpän

* **11:25:** Mat 5:23; Mat 6:14-15

tänjuk yän yänawä ämawebe man bumta niwet-nayän. (Uwä ämawebeta umuntañkuñ. Ämawebetä Jonta Anutu täño manbiñam yänahäwani äma kubä yän nadänkuño unita.)

³³ Nadän-bäräp yarä nitek ude tänpän Jesu iwetkuñ; Nin nämo nadäkamän yäk. Yäwäwä yäwetkuk; Eruk, ude yäkañ unita näk udegän netätä näwerirän täk täyat unitäño mebäri nämo täwerayän.

12

Wain epän täño watä äma waki

Mat 21:33-46; Luk 20:9-19

¹ * Jesutä ude yänpän yäput penpän man wärani ñode yäwetkuk; Äma ekäni kubätä kome kubäken wain epän täñ morenpän yewa täñ-äyänurek. Tänpän wain mujipi yeñ yäwatpän umeni yäpmäka komeni täñkañ watä ämata yot kubä täñ imek. Ude täñ morenpän wain epän u watäni itta äma ätu yepmañkañ kome ban kubäken kwek. ² Kwekopän mujipi yäpmäk-yäpmäk kadäni keräp täñirän mujipi ätu inita ketpän yäpmän imin äbäka epän ämani kubä iwerän kwek. ³ Kuñirän wain epän watä äma unitä äma u kañpäñä utpän iwat kireñpewä äneñi ketän kwek. ⁴ Tänpän wain epän mähemitä nadänpän äneñi epän ämani kubä iwerän kwek. Iwerän kuñirän initkañ gwäki däpmän käräpmitpän waki täñ imineñ. ⁵ Ude täñirä äneñi kubä iwerän kukgän täñpek. Iwerän kuñirän kumän-kumän utneñ. Täñirä wain epän mähemitä pen kubäkubä yäwerän kuñirä ätu uwä däpmänpän

* **12:1:** Ais 5:1-2

yepmanpä kunen, ätu uwä kumän-kumän däpmäk tänen.

6 * Eruk, yepmanpä kuḡ moreḡtäko iniken nanaki-inik unitäḡän iränä upän iwerän kwek. Näḡḡaken nanakna ḡonitä kwänä oraḡ iminpäḡ mani api buramineḡ yäk. 7 Eruk, nanaki-iniktä kwänä wain epän täḡo watä äma unitä nanaki-inik u kaḡpäḡä yänpäḡ-nadäk ḡode tänen; Unitä epän ḡo mäheḡi api täḡpek yäk. Unita uritna epän ḡo ninta biḡam kaḡ täḡpän! yän yänen. 8* Ude yänpäḡ inḡitpäḡ kumän-kumän utpäḡ gupi wain epän ḡäḡäni käda maḡpä kunen.

9 Jesutä man wärani ude yänpäḡ ḡode yäwetkuḡ; Epän mäheḡitä watä äma u kowata jide api täḡ yämek? ḡode api täḡpek; Kuḡpäḡä wain epän watä it täḡkuḡo u däpmän moreḡpäḡä watä äma kodaki yepmaḡpek yäk. 10 Anutu täḡo man ḡode kudän täwani u nämo daninpäḡ nadäk täkaḡ?

Äma yot täḡpanitä bek kubä kawä wawäpäḡ peḡkuḡo unitä bek bämopi ude itak.

11 Anututä ude täḡpewän ahänirän kaḡpäḡ ḡäripi pähap nadäkamän yäk. *Sam 118:22,23*

12 Jesutä ude yänirän Juda täḡo intäjukun ämatä nadänkuḡ; Jesu ninta yänpäḡ man wärani u yäyak. Ude nadänpäḡ inḡitnayän täḡkuḡo upänkaḡ ämawebetä Jesuta ḡäripi nadäk täḡkuḡo unita umuntaḡpäḡ Jesu kakätänpeḡ kuḡkuḡ.

Ämatä Jesu takis monenḡta iwet yabänkuḡ
Mat 22:15-22; Luk 20:20-26

* 12:6: Mat 3:17 * 12:8: Hib 13:12

13* Kuṅpāṅ Parisi ämakät äma Herot täṅo äbotken nanik ätu Jesu täṅo mani nadäkta yäwerä kuṅkuṅ. Jesutä man goret yäwän nadāṅkaṅ uterak kaṅ iṅitna yāṅkaṅ kuṅkuṅ. 14 Ude nadāṅpāṅ Jesu kaṅ-ahāṅpāṅ bānep ärik-ärik man ṅode iwetkuṅ; Yäwoṅärewani äma, nin gākṅo mebäri nadäkamāṅ. Gäk jopman nämo yäk täyan. Ämata nadāwätäk nämo täṅpāṅ man bureniḡän yäk täyan. Gäk äma ärowani äpani nämo yāpmāṅ daniṅpāṅ kudup-tagän Anutu täṅo kädet siwoṅiḡän niwetpāṅ niwoṅärek tāk täyan. Unita niweri nadäna; Nin Juda naniktä Rom gapmanta takis moneṅ imikta nintäṅo бага mantä yäjiwät täyak ba nämo? 15 Imik tākäna ba imik tänero? Ude iwerirä Jesutä jopman täṅo mebäri nadāwän tärewāpāṅ yäwetkuk; In imata jopman näkṅatkaṅ? Eruk moneṅ kubä yāpmāṅ pābä namä käwa. 16 Yäweränä moneṅ kubä imiṅkuṅ. Imiṅirä kaṅpāṅ yäwetkuk; Moneṅ ṅo terak netä täṅo iṅami dapun ba wāpitä itak? Ude yäwerirän yāṅkuṅ; Rom gapman täṅo intäjukun äma Sisa unitāṅotä itak yäk. 17* Ude yäwāwä Jesutä yäwetkuk; Eruk ket ṅode nadāwut; In imaka Rom gapmanta imikta yäwani u inita kaṅ imut. Täṅ, imaka imaka Anututa imikta yäwani u Anututa kaṅ imut yäk. Ude yäwänkaṅ kikṅutpāṅ nadāwätäk pähap täṅkuṅ.

Kumbani-ken nanik akukakuk täṅo man

Mat 22:23-33; Luk 20:27-40

18* Kepma ugän äma ätu Satyusi äbotken naniktä Jesuken äbuṅ. (Satyusi äma uwä

* 12:13: Mak 3:6 * 12:17: Rom 13:7 * 12:18: Apos 23:8

kumbani-ken nanik akukakuk nämo pätak yäj nadäk täñkuñonik.) Äbäñpäj ñode iwetkuñ; 19 * Yäwoñärewani äma, Mosestä ninta man kudän ñode täñ nimiñkuk; Äma kubätä webe yäpmäñpäj komenita yeri kubä nämo bäyañkañ kumäñirän monänitä webeni kajat yäpmäñpäj tuänita biñam yeri bäyañ imek yäj yäjñkuk. 20-22 Täñpäkañ bianä ini buap 7 itkuñowä tuätä webe kubä yäpmäñpäj yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Täñirän monänitä webe ugänpäj yäpuk. Yäpmäñpäj udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumäñirän gwekitä webe ugänpäj koreñpäj udegän yeri kubä nämo peñkañ kumbuk. Kumäñirän awänitä webe kajat ini ugänpäj yäpuk. Udegän udegän buap 7 uwä webe ugänpäj yäpmäñpäj yeri kubä nämo peñkañ kumän-tagän kumbuñ. Äpiyetä kumäñirä webeni kajat udegän mäden kumbuk. 23 Eruk kumbanitä akukakuk kadäni pähapken webe uwä netäta biñam api täñpek? yäj iwetkuñ.

24 Ude iwerirä Jesutä yäwetkuk; In nadäk-nadäk goret nadäkañ u mebäri ñodeta; In Anutu täño man kudän täwani ba Anutu täño kehäromita guñ takinik täk täkañ unita yäk. 25 Ittäñgän kumbani-ken naniktä akuñpäj ämawebe u nädapi nämo api täneñ yäk. Añero kunum gänañ itkañ uwä webe yäpmäk-yäpmäk nämo täk täkañ ude ämawebe jop api itneñ yäk. 26 * Kumbani-ken nanik akukakukta yäkañ unita täwera nadäwut; Mosestä man bian kudän täñkuko uterak ñode nämo daniñpäj nadäk täkañ ba? Mosestä päya terak mebet täñirän kañkañ u

* 12:19: Lo 25:5 * 12:26: Kis 3:2,6

dubini-ken kuñirän Anututä iwetkuk; Näk Anutu, Abraham, Aisak, Jekop unitä naniñ orerani yäj iwetkuk. ²⁷ Anututä ude iwetkuko unita ñode nadäwut; Anutu u äma kodak irani täño Anutu, kumbani täño nämo. Ämatä kumäñpäj paot-inik täk täkañ yäj nadäk täkañ u goret-inik nadäk täkañ! yäk.

Baga man intäjukun-inik täño man

Mat 22:34-40; Luk 10:25-28

²⁸ * Täñpäj Baga man yäwoñärewani äma kubätä äbäñpäj Jesu-kät Satyusi äma ukät man yäñpäj-nadäk täñ itkuño u nadäñkuk. Jesutä Satyusi man kowata tägagän yäwet irirän nadäñpäjä Jesu iwet yabäñkuk; A, baga man jidetä intäjukun-inik täyak? ²⁹ * Ude yäwänä Jesutä ñode iwetkuk; Baga man intäjukun itak uwä ñode; Juda ämawebe juku penpäj nadäkot! Ekäni Anutunin u Ekäni bureni kubägän. ³⁰ Unita Ekäni Anutukata gäripi-inik nadäwen. Bänepka, gupka, nadäk-nadäkka kumäntagän Anutu-ken pewen yäk. ³¹ * E kubä ñode; Gäkñata nadäk täyan udegän notkayeta nadäñ yämen. Baga man kubätä yarä ño nämoinik yärepmitak yäk. ³² Ude yäñirän Parisi äma unitä yäñkuk; Yäwoñärewani äma, gäk yäñiri nadäwa siwoñi täyak yäk. Bureni yäyan. Anutu u Ekäni bureni kubägän, u udewani kubä nämo itak yäk. ³³ * U bänepka nadäk-nadäkka ba kehäromika kudup imen ba gäkñata nadäk täyan udegän notkapakta bänep iron täñ imeno unitä Anutu iniñ oretta

* **12:28:** Luk 10:25-28 * **12:29:** Lo 6:4-5 * **12:31:** Wkp 19:18

* **12:33:** Lo 4:35; Ais 45:21; 1Sml 15:22; Hos 6:6

änjak-änjak gäripi nitek mebäri mebäri yärepmit morekamän yäk. ³⁴ Ude yänjirän Jesutä nadäwän siwoŋi tänjirän iwetkuk; Gäk Anutu täŋo kaŋiwat yewa dubini-ken itan yän gabänpän-nadätat yäk. Täŋpakan kadäni uken ämatä Jesu iwet yabäk ätukät täkta umuntaŋpän penkun.

Jesu ini Kristo unita yäwet yabänjuk

Mat 22:41-46; Luk 20:41-44

³⁵ Kadäni kubä Jesutä kudupi yot gänaŋ ämawebe yänpän-yäwoŋärek täŋ itkan ŋode yäwet yabänjuk; Imata Baga man yäwoŋärewani ämatä Kristota Devit täŋo nanaki kubä, komen ämagän yän yäk täkan? ³⁶ Anutu täŋo Munapiktä nadäk-nadäk imänkan Devittä ŋode yänjuk;

Ekäni Anututä Ekänina ŋode iwetkuk;

Gäk dubina-ken äbä maŋiriri wäpka biŋam gamiŋkan iwankaye yäpmänpän gämotkängän api yepmaŋpet yäk. *Sam*

110:1

³⁷ Eruk, u kawut! Devit ini uwä Kristota Ekänina yän yänkuko unita imata Kristo u Devit täŋo orani jopi kubä yän yäk täkan? Jesutä man ude yänjirän ämawebe äbot päke u gäripi-inik nadänkun.

³⁸ Täŋpän äneŋi ŋode yänpän-yäwoŋärenjuk; Baga man yäwoŋärewani ämata ket nadänpän kuŋatkat! Äma uwä ämawebetä nibänpän biŋam yäwut yän nadänpän tek säkgämän karoni täŋkan ämawebe injami-kängän kuŋat täkan. ³⁹ Käbeyä yot gänaŋ äma ekäni täŋo bägup-ken maŋit täkan, intäjukun itta. Ba äŋnak-äŋnak taŋi täktäk kadäni-ken bägup udewani-kängän intäjukun itnayän nadäk täkan. ⁴⁰ Äma udewanitä webe kajattä yot gänaŋ äronpän tuŋumi

yäyomägat täkañ. Ba ämawebetä nibäwut yänkañ yänjapik man käronji boham yän yäpmänj kuk täkañ. Ude täk täkañ unita kämi kowata bäräpi ärowani api yäpneñ yäk.

Webe kajat kubätä monenji kudup penjuk

Luk 21:1-4

⁴¹ * Kudupi yot gänañ äronkañ Jesu monen pewani-ken kukñi käda itkañ yabänj yäwat irirän ämawebe äbä monenj pewä äpmok täñkuñ. Täñkañ äma tunum ikek mäyaptä äbänpäñ monenj pähap pewä äpmok täñkuñ. ⁴² Täñirä webe kajat jopi jäwäri kubä unitä äbä monenj gämäni täpuri yarä pewän äpmonjukmän.

⁴³ * Ude täñirän Jesutä webe kajat u kañpäñ iwaräntäkiye yän-päbä yepmanpäñ yäwetkuk; Näk bureni täwetat yäk. Webe kajat jopi jäwäri ñonitä monenj peyak uwä ätu pähaptä pekañ ño yärepmitak yäk. ⁴⁴ Ämawebe päke u monenj bureni pat yämiñirä uken nanik yarä-gänpäñ pekañ yäk. Täñ, webe kajat ñowä ude nämo täyak. Nämo, täpuri injirako uwä kudup penkañ jopi-inik itak yäk.

13

Kudupi yot api täñpä wanen

Mat 24:1-28; Luk 21:5-24

¹ Ude täñpäñ Jesutä kudupi yot gänañ naniktä äpämañ kuñirän iwaräntäki kubätä iwetkuk; Ärowani, udu yabä! Mobä yot pähap-pähap udu säkgämän täñpani yäk. ² * Ude yäwänä Jesutä iwaräntäkiye ñode yäwetkuk; Ket nadäkot. Yot

* **12:41:** 2Kin 12:9 * **12:43:** 2Ko 8:12 * **13:2:** Luk 19:44

pähap u yabängärip takaan upänkan mädenä api tokät mäneñ. Mobä uterak terak itkan uwä api erän mäneñ.

³ Eruk kuntängän Jesu iwaräntäkiye-kät pom kubä wäpi Olip uterak äronpäñ itpäñ kudupi yot ban udu irirän kanpäñ Pita, Jems, Jon, Andrutä inigän Jesu ñode iwet yabänkuñ; ⁴ Yäno ukeño jidegän api ahäwek? Ba man yäno bureni ahäwayäj täñjirän kudän jidewani ahänjirän api käne? ⁵ Ude yäwäwä Jesutä yäwetkuk; Ämatä jop yäj-täkñatneñta ket nadänkan kuñat takot yäk.

⁶ Äma mäyaptä äbänkan näk wäpna terak ñode api yäneñ; Näk Anutu täño iwoyäwani ubayäj yäj api yäneñ. Ude yänjirä ämawebe mäyaptä nadän yämiñpäñ api yäwarän täneñ. ⁷ Kadäni uken ämik mämä ba ämik täño manbiñam nadänkan Wära! Kadäni täretak yäj nadänkan nämo kikiñutneñ. Kudän ude ahäkta yäwani upänkan kadäni bäräñeñ-inik nämo api tärewek yäk. ⁸ * Kome tañi täpuri kowat ämiwän api täneñ. Täñpäñ kadäni uken nakta jop irit imaka api ahäwek. Ba kenäj komeni komeni api kwaiwek. Kudän u uwä bäräpi bureni ahänayäj täño unitäño wärani. Bureni u kämi api ahäwek yäk.

⁹ * Unita in nadän täpäneñpäñ kuñat takot. Ämatä manken tepmanjit, käbeyä yotken kadätä tadäpmänjit api täneñ yäk. Ba ugän nämo. In näka yänpäñ tämagut päñku kome täño kanjwat äma ba intäjukun äma injamiken api tepmanej. Täñjirä kadäni uken intä näkño man u yäjahänpäñ

* **13:8:** Ais 19:2; 2Sto 15:6 * **13:9:** Mat 10:17-20

yäwetneṅta yäwani. ¹⁰ Täṅpäkaṅ kadäni tärek-tärek nämo ahäñirän intäjukunä näkṅo Manbiṅam Täga yäñahäñirä ämawebe komeni komeni kaṅ nadäwut. ¹¹ * Täṅpäṅ tämagut päṅku manken tep-manayäṅ täñirä uken man jide yäwetnayäṅ yäṅpäṅ nadäwätäk nämo täneṅ. Nämo, kadäni uken man ahäṅ tamiñirä nadäṅpäṅ ugänpäṅ yäwetneṅ. Man u yänayäṅ täṅo u injinken man nämo. Uwä Munapiktä bäneppin-ken peñirän api yäñahäneṅ yäk.

¹² * Täṅpäṅ kadäni uken ämatä ḥode api täneṅ; Tuänitä monäni iwan keriken peñirän kumäṅ-kumäṅ api utneṅ. Ba naniyetä nanakiye udegän api täneṅ. Ba äperiye nanaktä miñiye naniye iwan täṅ yämiñpäṅ manken yepmañirä kumäṅ-kumäṅ api dāpneṅ. ¹³ * Täṅpäkaṅ näka yäṅpäṅ ämawebe mäyaptä iwan api täṅ tamineṅ. Upäṅkaṅ äma kubätä gwäk pimiñpäṅ näkṅo man nämo peṅpäṅ yäpmäṅ kuṅarayäṅ täko uwä tärek-tärek kadäni-ken näkṅata biṅam api yäpet yäk.

¹⁴ * Man ḥo daniñpäṅ ket ḥode nadäwä tärewut; Kämiwä, imaka taräki waki kubä peṅawähut ikektä nämo itnañiken irirän api käneṅ. Kaṅpäṅä ämawebe Judia komeken nanik u bäräṅeṅ akumaṅ kome ḥo peṅpeṅ banken kaṅ kut. ¹⁵ * Äma kubätä yot yäman irayäṅ täko uwä tuṅumi yäpmäkta yot gänaṅ nämo ärowek. Nämo, jop kaṅ metäṅpeṅ kwän. ¹⁶ Ba äma kubä ketem epänken irayäṅ täko uwä äneṅi äyāṅutpeṅ päṅku mäniṅ siot ba ämetpat tek nämo yäpek. Nämo, jop kaṅ metäṅpeṅ

* **13:11:** Luk 12:11-12 * **13:12:** Mat 10:21 * **13:13:** Mat 10:22; Jon 15:21 * **13:14:** Dan 9:27, 11:31; Dan 12:11 * **13:15:** Luk 17:31

kwän. ¹⁷ * Butewaki! Webe nanak kok ikek ba ironi paki nitek u bäräpi-inik api nadäneñ! ¹⁸ Unita in Ekäniken yäñapiñirä ämetpeñ kukkuk kadäni u mänit kadäni-ken ahäwektawä! ¹⁹ * Bureni, imaka ahäwayän täyak uwä umuri pähap! Anututä pengän kunum kenta kome pewän ahänjkumän-ken umunitä päbä apiño u bämopi-ken imaka umuri pähap udewani kubä nämo ahänjkuk. Ba udewanitä äneñi nämo api ahäwek. ²⁰ Ekänitä kadäni u keräpigän nämo däpmän täkneñkuk yäwänäku äma kubätä nämoinik itek. Upänkañ Ekänitä ämawebe inita biñam iwoyänjkuko unita butewaki nadäñpäñ kadäni keräpigän api däpmän täkneñkuk.

²¹ Kadäni ukenä ämatä Kristo udu ahätak! Ba ño ahätak! yän täwerirä unita nadäñirä bureni nämo täñpek. ²² * Imata, kadäni uken äma mäyaptä jop manman yän-täkneñpäñ Näk Kristo ba profet kubä yän api yäneñ. Äma udewanitä kudän kudupi mebäri mebäri api täneñ. Ämawebe Anututä inita yäpmän daniwani unitäño bänepi peñ awähutna yänkañ käderi paränä epän pähap ude api täneñ. ²³ Täñkañ imaka udewani nämo ahänjirän intäjukun täwetat unita nadäñ täpäneñpäñ kuñat täkot!

Äma Bureni-inik äneñi api äbek

Mat 24:29-35; Luk 21:25-33

²⁴⁻²⁵ * Imaka umuri umuri u ahänpäñ paorirän mädeni-ken ñode api ahäwek; Edap täño penyänjektä nämo ijiñirän, emak udegän api bipmän urek.

* **13:17:** Luk 23:29 * **13:19:** Dan 12:1; Jol 2:2; Rev 7:14

* **13:22:** Lo 13:1-3; Rev 13:13 * **13:24-25:** Rev 8:12

Täñjirän, guk api täreñ mäneñ.
 Ude ahäjirän imaka kehäromi nikek kunum gänañ
 it täkañ u wareñ api täñ moreneñ. *Ais*
13:10, 34:4

²⁶ Eruk, kadäni uken Äma Bureni-inik uwä gubam terak, kehäromi pähap ba epmäget kudän ikek äbäjirän ämawebe api käneñ. ²⁷* Kadäni ugän aņeroniye peñ yäwet-pewän päñku ämawebe inita iwoyäwani kome kukñi kukñi, umude ba unude uken nanik api yämagutneñ.

²⁸ Jesutä ude yäñpäñ äneñi ñode yäñkuk; Man wärani kubä wama päya terak utpäñ täwera nadäwä tumbut. Wamatä dätäki pirirän kañpäñ edap kadäni keräp täyak yäñ nadäk täkañ. ²⁹ Unita udegän in imaka imaka api ahäneñ yäñ täwetat unitä ahäjirä yabäñpäñ tärek-tärek kadäni keräp täyak yäñ api nadäneñ. ³⁰ Näk bureni täwetat. Ämawebe apiño itkañ unitä kodak irirä imaka yäyat u api ahäj moreneñ. ³¹ Täñpäkañ kunum kenta kome u bok api paotdeño upäñkañ mena jinom u nämoinik api paorek.

Kepma ba kadäni nämo nadäkamäj

Mat 24:36-44

³² Imaka täwetat ño äma kubätä kadäni uken, kepma ba bipani uken api ahäwek yäñ nämoinik nadätak. Kunum gänañ aņero imaka nämo nadäkañ yäk. Ba Anutu täño Nanaki u imaka, nämo nadätak. Nanitä ini-tägän nadätak. ³³ Kadäni nämo nadäkañ unita bänepjinta watäni itpäñ kuñat täkot. In imaka u kadäni udeken api ahäwek yäñ nämo nadäkañ unita. ³⁴* Kadäni uwä man wärani kubä ñode

* **13:27:** Mat 13:41 * **13:34:** Mat 25:14

bumik; Äma kubä kome kubäken kwa yänkañä watä ämaniye imaka tunjumi watäni itneñta epän man yäwerek. Ude yäwetpäñ yot yäma täño watä äma iwerek; Watä säkgämän kañ it yäk.

³⁵ * Unita inä udegän, watäni säkgämän itpeñ kuñatneñ. In yot täño mähemitä äneñi äbäkäbäk kadäni uwä nämo nadäkañ. Bipäda ba bipani bämop ba yäñe-yäñeta ba tamimañ-inik kadäni uken ba uken api äbek yäj nämo nadäkañ. ³⁶ Bäräñek-inik äbäñpäñ döpmon parirä tabäwekta. ³⁷ Unita in ba ämawebe kudup ñode täwetat; Dapun ijiñpäñ kodakgän itkot, döpmon nämo pätnen! yäk.

14

Juda ämatä Jesu utta man topuñ

Mat 26:1-5; Luk 22:1-2; Jon 11:45-53

¹ * Täñpäkañ kepma yarä keräp tañirän Juda täño orekirit pähap kadäni kubä wäpi Pasova ba Käräga yiskät nämo awähurani äñnak-äñnak kadäni täñjuk. Täñirän bämop äma intäjukun täñpani-kät Baga man yäwoñärewani äma ätutä Jesu käbop inñitpäñ utna yänkañ kädetta wäyäkñeñkuñ. ² Ñode nadäñkuñ; Ämawebe bumta itkañ ñonitä nadäwä täga nämo täñpäpäñ peñawäk täneñ yäñpäñ unita orekirit kadäni uken tänetawä yäj nadäñkuñ.

Webe kubätä Jesuta iron täñ imiñjuk

Mat 26:6-13; Jon 12:1-8

³ * Täñpäkañ Jesu Betani yotpärare-ken itkuk. Itkañ Saimon, gisik paräm ikek yäj iwerani unitä yotken äronpäñ ketem bok nañkumän. Ketem

* **13:35:** Luk 12:38 * **14:1:** Mak 11:18 * **14:3:** Luk 7:37-38

naŋ irirän webe kubätä ume kăbăni säkgămän u gwăki taŋi peŋpăŋ yăpanipăŋ yăpmăŋ äbuk. Yăpmăŋ äbăŋpăŋ Jesu gwăki-ken piŋ ibatkuk.

⁴ Ude tăŋirän äma ätu itkuŋo unitä kaŋpăŋ kok-wawak nadăŋpăŋ yăŋpăŋ-nadăk ŋode tăŋkuŋ; E! Ima mebărıta imaka gwăki păhap peŋpăŋ yăpani ŋowă jop ureŋ tăŋpän kukaŋ? ⁵ Ämatä ume u suwaŋpăŋ siliwa moneŋ taŋi gamăkaŋ äma jäwărıta yăminanı. Ude yăŋpăŋ webe u bumta kaŋ-yăŋkuŋ.

⁶ Kaŋ-yăŋ irirä Jesutä ŋode yăwetkuk; Kakătăwut! yăk. Imata bărıpi imikaŋ? U iron inipărık kubä tăŋ namıtak yăk. ⁷ * Äma jäwărı inkăt wari wari irirä iron tăŋ yămina yăŋpăŋä kaŋ tăŋ yămut! Upăŋkaŋ năk inkăt pen nămo api itne. ⁸ * Webe ŋo iron tăŋ namayăŋ nadăŋpăŋ ini tăŋ naminanı ude tăyak. Năk änenayăŋ tăkaŋ unıta awaŋken kukta gupna ume kăbăni gărıpi nıkek ŋo ärut namıtak yăk. ⁹ Năk bureni tăwetat. Manna bıŋam Tăga komeni komeni yăŋahăŋ yăpmăŋ kunayăŋ tăŋo udegän webe ŋonıtä tăŋ namıtak unităŋo manbıŋam bok api yăŋahăŋ yăpmăŋ kuneŋ. Ude tăŋirä ämawebetä webe ŋonıta nămo api guŋ tăneŋ yăk.

Jesu iwarăntăkiye-kăt Pasova ketem naŋkuŋ

Mat 26:14-30; Luk 22:3-20; Jon 13:21-30

¹⁰ Tăŋpăkaŋ iwarăntăkiye 12 u bămopi-ken nanık kubä wăpi Judas Kariot unitä Jesu iwan keri terak kaŋ pewa yăŋ nadăŋkaŋ bămop äma intăjukun tăŋpanıtä itkuŋ-ken u păŋku yăwetkuk. ¹¹ Ude tăŋirän bănep tăga nadăŋpăŋ moneŋ api gamine

* 14:7: Lo 15:11 * 14:8: Jon 19:40

yän iwetkuñ. Judastä u nadänpän päñku iwan keru terak kañ pewa yänkañ Jesu iwaräntän yäpmän kuñatkuk.

¹² * Täñpäkañ käreğa yiskät nämo awähurani täño äñnak-äñnak kadäni yäput peñkuñ. Kadäni ukengän Juda ämawebe Anututä äbekiye oraniye bian täñkentän yämiñkuko u nadakta nädamiñnani kubäkubätä sipsip nanaki ini-ini däpmäk täñkuñonik. Eruk kadäni ugän Jesu iwaräntäkiyetä iwet yabänkuñ; Yot deken päñku Pasova täño imaka imaka u täñtuñum täne? ¹³ Yäwäwä Jesutä äma yarä man ñode yäwetpäñ peñ yäwetpewän kuñkumän; Yotpärare bämopi-ken kuñirän äma kubä ume käbot ikek ukät äbä peronpäñä u kañ iwarun! ¹⁴ Iwat yäpmän kumañ äma unitä yot ärowayän täkken u äronpäñ yot mähemu ñode kañ iwerun; Yäwonjärewani äma ñode yäyak; Bägup näwaräntäknaye-kät Pasova ketem äñnak-äñnakte de? yänkañ iwerun. ¹⁵ Ude iweränkañ yot gänañ bägup tañi punin unu ketem äñnak-äñnak täñpani tuñum ikek täwonjärewänkañ Pasova ketem täñtuñum täkon.

¹⁶ Eruk Jesutä ude yäweränä yarä uwä yotpärareken äronpäñ Jesutä yänkuko udegän kañ-ahänpän Pasova ketem täñtuñum tañkumän. ¹⁷ Eruk kome bipmäñirän Jesu iwaräntäkiye 12 ukät tuñum tañkumän-ken u kuñkuñ. ¹⁸ * Kumañ yot gänañ äro ketem nañ itkañ Jesutä yäwetkuk; Näk bureni täwetat. In ketem penta näkamän ño kubätä näk iwan keru terak nepmanpayän yäk. ¹⁹ Ude yänirän nadänpänä butewaki nadänpän ini-ini

* **14:12:** Kis 12:6, 14:20 * **14:18:** Sam 41:9

iwet yabərkuŋ; Ekäni, näka yäyan? ²⁰ Ude yäntäko Jesutä yäwetkuk; In näwaräntäknaye 12 inken nanik kubä. Äma näkkät käräga gäpe kubägän näkamäk ŋonitä api täŋpek. ²¹ Nadäkaŋ? Äma Bureni-inik uwä kädet yäŋ imani udegän api iwarek. Upänkaŋ äma iwan kerı terak nepmaŋpayäŋ täyak u kowata jidewani kubä api yäpek? Uwä komi umuri kubä api yäpek yäk.

²² Eruk ketem naŋ irirä Jesutä käräga kubä yäpmänkaŋ Anutu bänep täga man iwetkaŋ tokät jukutpäŋ iwaräntäkiyeta ŋode yäwetpäŋ yämiŋtäŋ kuŋkuk; No yäpmänpäŋ naŋput. Nowä näkŋo tohatna yäk. ²³ Ude yänpän wain ume yäpmänkaŋ Anutu bänep täga man iwetpäŋ yämän kudup naŋkuŋ.

²⁴ * Yämän naŋirä yäwetkuk; Nowä näkŋo nägätna. Anututä ämawebe-kät topmäk-topmäk täyak u täŋkehärom takta nägätna piwayäŋ täyat. Ämawebe mäyapta yänpän piwayäŋ täyat. ²⁵ Näk bureni täwetat. Wain ume äneŋi nämo naŋkaŋ it yäpmän kuŋtängän Anutu täŋo kaŋiwat yewa gänaŋ äronkaŋ wain ume mebäri kubä api näŋpet. ²⁶ Ude yäweränkaŋ kap kubä tenpän yot u penpen kumaŋ Olip Pom terak äronkuŋ.

Pitatä wäpna käbop api pewek yäŋ yänkuk
Mat 26:31-35; Luk 22:31-34; Jon 13:36-38

²⁷ * Äronit äronit Jesutä yäwetkuk; In kudup-tagäntä nabän umuntaŋ api kuŋtänpä kuneŋ. Ude täŋirä Anutu täŋo man kudän täwani ŋode pätak u bureni ahäwayäŋ;

* **14:24:** Sek 9:11; Jer 31:31-34; 1Ko 10:16; Hib 9:20
 Mak 14:50

* **14:27:**

Näk sipsip täņo watä äma urira sipsip api kuņtāņpä
kuneņ. *Sek 13:7*

28 * Upāņkaņ kumbani-ken nanik āneņi akuņpāņ
Galili komeken nākä jukun pāņku api itkirowet.

29 Yāwānā Pitatā iwetkuk; Ätutä gāka mäde käwep
api ut gamineņ upāņkaņ nāk ude nāmo api täņpet
yäk. 30 Ude yāwānā Jesutā iwetkuk; Bureni

gāwera; Apiņo bipani purup gera kadāni yarä nāmo
yāņirān gākä kadāni yarākubä ude wāpna kābop
pewayāņ. 31 * Ude yāwānā Pitatā gwāk kwaiņpāņ
man kehāromigān yāņkuk; Nāmo! Gāk gutpāņ nāk
bok nutta yāwāwä wāpka kābop nāmo api pewet
yäk. Ude yāwānkaņ noriyetä udegān yāņkuņ.

Jesutä Getsemane pāņku nani-ken yāņapiņkuk

Mat 26:36-46; Luk 22:39-46

32 * Kuņtāņgān Getsemane epān tobätken
ahāņpāņ Jesutä iwarāntākiye yāwetkuk; Nōde
irirä nāk pāņku yāņapik man yāwayāņ yäk. 33 Ude
yāņkaņ ätu yepmaņpān irirä Pita Jems Jon ugāņpāņ
yāmagurānkaņ kuņkuņ. Kuņtāņgān Jesu nadāwān

umuri pāhap täņpāpāņ yāņkuk; 34 * Bānepna-ken
butewaki nadāwātāk pāhap ahāņ namitak unitä
nurek yāņ nadātat. Unita in nōgān kodak itkaņ
nabāņ nāwatkot yäk. 35 Ude yāņpeņ ätu nanak

kuņpāņä bārāpi nadāņpāņ kome terak maņpān
āpmonpāpāņ komi nadāņkuko u nanatä nadāņ
namiņirān paorān yāņpāņ nōde yāņapiņkuk; 36 *
O nan, gāk imaka kubä täņpayāņ nāmo bārāp

* **14:28:** Mat 28:16; Mak 16:7 * **14:31:** Jon 11:16 * **14:32:**
Jon 18:1 * **14:34:** Jon 12:27 * **14:36:** Rom 8:15; Gal 4:6; Mak
10:38; Jon 6:38

tak täyan. Unita komi bäräpi nadäwayän täyat u ketären namisi. Upänkañ näkño nadäk nämo, gäknaken nadäktä kañ ahäwän.

³⁷ Ude yänpän äma yaräkubä unitä itkuñ-ken äyänutpen kuñpän yabäwän dämpmon pat itkuñ. Dämpmon parirä yabänpän Pita iwetkuk; Saimon! Gäk imata dämpmon pat itan? Gäk kadäni keräpi näkkät kodak täga nämo iren? ³⁸ * Tänyabäk-ken kwitanența ket nadänpän yänapik man yän itkot. Bänepjintä näk näwatta pidäm täkañ upänkañ kehäromijin nämo yäk.

³⁹ Ude yäwetkañä äneni kuñpän yänapik man yänkuko udegän yänkuk. ⁴⁰ Yänapik man ude yän paotpän äbänpän yabänkuk; Däpmonța yewäpän pat irirä. Abä yabäwänä mäyäk tañpän man kubä nämo iwetkuñ. ⁴¹ Eruk Jesu äneni kuñpän tänkuko udegän tänkañ äbänpän yäwetkuk; Ai! In dämpmon pen pat itkañ? Kadäni täretak! Äma Bureni-inik uwä momi äma kerä terak ärokärok kadäni keräp täyak ño. ⁴² Akwäpän päñku yabän ahäna! Äma iwan kerä-ken nepmakta yäwani äbätak ño yäk.

Komi ämatä Jesu injitkuñ

Mat 26:47-56; Luk 22:47-53; Jon 18:3-12

⁴³ Jesu man ude yänirän pengän iwaräntäkiye 12 u kubä wäpi Judas u ahän yämiñkuk. Komi äma, kadä boham ikek Judas-kät penta äbuñ. Komi äma uwä bämop äma, Baga man yäwonärewani äma ba Juda täño ekäni ekäni ätu unitä yäwet-pewä äbuñ.

⁴⁴ Intäjukunä Judastä man kädet ñode yäwetkuk; Näkä päñku äma u geñi dara nabänkañ upän kañ injirut yäk. ⁴⁵ Eruk Jesu ahän imiñpän iwetkuk;

* **14:38:** Luk 11:4

Yäwoŋärewani ämana! Ude yänpän geŋi datkuk.

⁴⁶ Eruk, ude tänpän kaŋpänä iŋitpän kerigän topuŋ.

⁴⁷ Ude täŋirä iwaräntäki kubätä päipi pion gänaŋ nanik wädawän kwäpänä bämop äma unitäŋo watä ämani kubä ura yäkŋat jukuni painkuk.

⁴⁸ Tänpänä Jesutä komi äma äbuŋo u yäwetkuk; Jide? Intä nabawä näk kubo äma ämik tänpäni ude tänpapän kadä boham ikek nutnayän äbäkaŋ? ⁴⁹ *

Näk kepmani kepmani kudupi yot gänaŋ äronkaŋ inkät ämawebe Anutu täŋo man täwetpän täwoŋärek täk täŋkut-ken ugän imata nämo nepmäŋitkuŋ? Upänkaŋ täga! Ude täŋ namiŋirä Anutu täŋo man terak näka man kudän pätak u bureni ahawän.

⁵⁰ Ude yäŋirän iwaräntäkiye kudup kaŋ-umuntaŋ kuŋtänpä kuŋkuŋ.

⁵¹⁻⁵² Tänpäkaŋä äma gubaŋi kubä tek yabuko unitä Jesu iwatukuk. Iwarirän komi ämatä iŋitnayän täŋirä tek yabuko u pitpän peŋpeŋ morän metäŋpeŋ kuŋkuk.

Jesu manken teŋkuŋ

Mat 26:57-68; Luk 22:54-71; Jon 18:13-24

⁵³ Tänpäkaŋ Jesu imagut yäpmän bämop äma intäjukun iranitä yotken kuŋkuŋ. Yot uken bämop äma, ba Juda täŋo ekäni ekäni ba Baga man yäwoŋärewani äma u kudup kubä-kengän ugän itkuŋ. ⁵⁴ Yäpmän kuŋirä Pita mädengän yäwatpän yot unitäŋo yewa gänaŋ äronkuk. Äronpänä komi äma ukät bok itpän kädäp äŋäriŋ itkuŋ. ⁵⁵ Tänpäkaŋ Baga man yäwoŋärewani ämakät Juda täŋo äma ekäni ekäni u kuduŋtagän itpän Jesu kumän-kumän

* **14:49:** Luk 19:47, 21:37; Jon 18:20

utna yänkaŋ Jesu jop iŋŋatta jop manman ätuta wäyäkneŋkuŋ. Upänkaŋ Jesuken imaka goret kubä nämo kaŋpäŋ nadänkuŋ. ⁵⁶ Tänpäkaŋ äma mäyaptä Jesu imaka wakiwaki ude täk täŋkukonik yän jop manman ude yänkuŋ. Jop manman mäyap ude yänkuŋopän man mebäri inigän inigän yänkuŋo unita man uteragän nämo ahänkuk. ⁵⁷⁻⁵⁸* Yänäko äma ätutä akuŋpäŋ jopman ŋode yänkuŋ; Nin Jesu u man ŋode yänirän nadänkumän; Näk kudupi yot äma keritä täŋpani ŋo wärämutpäŋ kepma yaräkubätagän äneŋi udewanigän äma keritä nämo täŋpani kubä api täŋpet yäk. ⁵⁹ Man yänkuŋo u ini- ini yänirä mebäri kubägän nämo täŋkuk.

⁶⁰ Tänpäkaŋ bämop äma intäjukun täŋpani unitä akuŋpäŋä Jesu iwet yabänkuk; Man kowata nämo yäwerayän? Äma päke ŋo gäka man yäkaŋ ŋo nadäwi jide täyak? ⁶¹* Yänirän Jesutä man kubä nämo yänkuk. Man nämo yänkaŋ kum irirän intäjukun ämatä äneŋi iwet yabäkgän täŋkuk; Äma Anututä ämawebeniye täŋkentäta iwoyäwani Kristo uwä gäk? Anutu ininoret täkamän unitäŋo nanaki gäk?

⁶² Yäwänä yänkuk; Yäyan ubayän. Näk bureni täwetat. Äma Bureni-iniktä Anutu ärowani täŋo keribure käda ittänngän kunum gänaŋ gubam terak äbänirän api kaŋ-yäputneŋ yäk. ⁶³ Ude yänirän eruk, intäjukun äma u nadäwän wawäpäŋ iniken tek weŋ-gäjähutpäŋ yänkuk; Mangämän imata wari yäne? ⁶⁴* Anutu yänärok man iwetak unita in jide nadäkaŋ? Yäwänä kuduptagän ŋode yänkuŋ; U

* **14:57-58:** Jon 2:19-21 * **14:61:** Mak 15:5; Luk 23:9 * **14:64:** Jon 19:7

kumäkta biñam täyak yäk. ⁶⁵ Ude yäwäwä äma ätutä iwit ut ibatkuñ, ätutäwä dapuri täñpipiñpäñ keru mugwäjiñpäñ utkañ iwetkuñ; Gäk profet unita äma gutak unitäño wäpi niwet! yäk. Ude täñirä komi ämatä iñitpäñ keru pipiyäñpäñ iñami dapun-ken utkuñ.

Pitatä Jesu wäpi käbop peñkuk

Mat 26:69-75; Luk 22:56-62; Jon 18:15-18,25-27

⁶⁶ Täñpäkañ Pita yäman umu irirän bämop äma intäjukunta irani unitäño watä webe kubä äbäñpäñ kañkuk; ⁶⁷ Pita kädäp äñäriñ irirän. Kañpäñ ket täñpäñ kañ-yäpmäñ äronkañ-äpäc täñpäñ iwetkuk; Jesu Nasaret komeken nanik ukät kuñarani kubä gäk yäk. ⁶⁸ Yäwänä yäñkuk; Gäk man jide yäyan? Yäñiri guñ täyat yäk. Ude yäñpäñ yäma-ken äpmonkuk. ⁶⁹ Äpmonjirän watä webe unitä kañpäñ äma itkuño u yäwetkuk; Äma ño Jesu täño äbotken nanik yäk. ⁷⁰ Yäwänä äneñi äwo yäñkuk. Eruk ätu itpäñä ämawebe itkuño unitä iwetkuñ; Nadäkamäñ! Gäk äbot uken nanik. Gäk Galili ämal yäk. ⁷¹ Iweräwä Pitatä yäwetkuk; Anutu wäpi terak bureni-inik täwetat! Äma wäpi yäkañ u nämoinik kak täyat! Näk jopman yäwawä Anututä kowata namän yäk.

⁷²* Ude yäñjirän uterakgän puruptä gera yäñjirän kadäni yarä täñkuk. Täñpäkañ Pitatä nadäwän tumbäpäñ Jesutä man ñode iwetkuko u nadäñkuk; Puruptä gera yarä nämo yäñjirän näka äwo kadäni yaräkubä ude api yäwen. Ude nadäñkañ nadäwän ägekoräpäñ konäm bumta kotkuk.

* **14:72:** Mak 14:30

15

Jesu Pailat kerik-ken penkuŋ

Mat 27:1-2,11-26; Luk 23:1-5; Jon 18:28-38

¹ * Tänpän tamimaŋ bipaniinik bämop ämakät Parisi äma ba äma ekäni ekäni u kuduŋtagän käbeyä tänpän Jesu utta tawaŋ penkuŋ. Ude täŋkaŋ eruk, Jesu kerik pädat tänpän yäpmän päŋku Pailat kerik terak tenkuŋ. ² Tenjirä Pailattä Jesu iwet yabänkuk; Gäk Juda täŋo äma ärowani ba? Yäwänä yänkuk; Yäyan uba yäk. ³ Täŋkaŋ bämop äma intäjukun tänpäni Jesuta yänpän-kaŋiwat man mäyap yänkuŋ. ⁴ Ude yänjirä Pailattä Jesu äneŋi iwetkuk; Äma päke ŋonitä gäka man mäyap yänjirä imata kowata nämo yäyan? ⁵ * Ude iweränä Jesu kowata nämo yänkuk. Kowata nämo yänkaŋ man kum irirän Pailattä nadäwätäk taŋi täŋkuk.

⁶ Tänpäkaŋ Pasova Orekirit Kadäni udeken Pailattä kädet ŋode täk täŋkukonik; Juda ämawebetä komi yotken irani kubäta nadänpän Pailat iwerirä nadän yämiŋpän äma u yäniŋ kireŋpewän kuk täŋkuŋonik. ⁷ Kadäni ugän äma kubä wäpi Barabas u noriye ätukät komi yotken itkuŋ. Äma uwä Rom gapmanta kokwawak nadänpän ämik pewä ahäwäpän äma kubä kumän-kumän utkuŋo unita gapmantä komi yotken yepmaŋkuŋ. ⁸ Tänpäkaŋ Juda ämawebetä Pasova Orekirit Kadäni ätuken täk täŋkuko udegän tänpän yän nadänpän päbä Pailattä yäma-ken käbeyä tänpän itkuŋ. ⁹ Irirä Pailattä yäwet yabänkuk; Juda äma intäŋo intäjukun äma ŋo pitpän tewa kwän? ¹⁰ (Man ude yäwetkuko uwä Pailattä

* **15:1:** Luk 22:66 * **15:5:** Ais 53:7; Mak 14:61

node nadänpäj yäwetkuk; Juda äma ekäni ekänitä Jesuta kokwawak nadänkuŋo unita Jesu näkken pewä äbuk yäj nadänkuk.)

¹¹ * Tänpäkaŋ Pailattä Jesu tewa kwän yäj yänkuko upänkaŋ bämop äma unitäwä ämawebe päke u peŋ yäwet-yäwet täntäko yänkuŋ; Barabaspäj tewi äbäj nimän! ¹² Ude yäjirä Pailattä äneŋi yäwet yabänkuk; Yäkaŋ unita Juda täŋo Intäjukun Äma yäj iwet täkaŋ ŋowä jide täŋ imet? ¹³ Yäwänä äma päke unitä gera pähap node yänkuŋ; Päya kwakäp terak kaŋ kumbän! ¹⁴ Yäwäwä yäwetkuk; Waki kubä jide täŋkukta? Ude yäweränkaŋ ehutpäŋ gera kehäromigän yänpäj iwetkuŋ; Päya kwakäp terak kaŋ kumbän! ¹⁵ Ude yäwäkaŋ ämawebe bänepi yäpmäj äpäkta Pailattä Barabas jop tewän äpämaŋ kuŋirän Jesu kadätä päripmänpäj päya kwakäp terak utpewä kumäkta komi ämata yämän yäpmäj kuŋkuŋ.

Jesu yäjärok man iwetkuŋ

Mat 27:27-31; Jon 19:2-3

¹⁶ Yäniŋ kirewänpäj Pailat täŋo komi ämatä Jesu yot gänaŋ nanik yäpmäj äpämaŋ päŋku yot mäde käda komi äma täŋo yewa gänaŋ äronpäŋ noriye ätuta gera yänpewä äbuŋ. ¹⁷ Yänpewä äbäkaŋ tek gwagäri intäjukun ämatä täk täkaŋ udewani täŋ imiŋpäŋä intäjukun täŋo gwäpäta gupmom yenpäŋ kedon tänpäj gwäki-ken ähät imiŋkuŋ. ¹⁸ Ude tänpäj sära man iwetpäŋ yänkuŋ; Juda täŋo intäjukun äma, ganiŋ oretkamän! yäk. ¹⁹ Tänpäj pärip-päriptä gwäki-ken urit iwit uwaŋ ibarit täk täŋkuŋ. Tänpäj gukut imäpmok täŋ imiŋpäŋ jop

* **15:11:** Apos 3:13-14

iniŋ oretkamäŋ yänkaŋ täŋkuŋ. ²⁰ Täŋirek-irek ude täŋ imiŋ paotpänjä intäjukun äma täŋo tek yänopmän imiŋpäŋ tek iniken upän äneŋi täŋ imiŋkuŋ. Ude täŋ imiŋpäŋ, eruk päya kwakäp terak utnayän imagut yäpmän kuŋkuŋ.

Jesu päya kwakäp terak utkuŋ

Mat 27:32-34; Luk 23:26-43; Jon 19:17-27

²¹ * Eruk, yänikŋat yäpmän kuŋpäŋä äma kubä wäpi Saimon u epäniken naniktä äbätängän äbä peronkuŋ. Uwä Sairini komeken nanik, Aleksada kenta Rufus unitäŋo nani. Äbä peronpäŋä peŋ iwet-pewä Jesu täŋo päya kwakäp buramiwänkaŋ penta kuŋkuŋ. ²² Kuŋtängän kome kubä wäpi Golgota, u ninin man terak gwäki kokäp, u ahänkuŋ. ²³ Ahänpäŋä eruk Jesuta wain umekät päya umumi kubä ukät awähutpäŋ Jesu gupi kwitawän yänpäŋ imiŋkuŋ. Imäwä bitnäŋkuk. ²⁴ * Täŋirä komi ämatä teki yänopmän imiŋpäŋ päya kwakäp terak utkuŋ. Päya kwakäp terak utpäŋä Jesu täŋo teki yäpmäktä komi ämatä närepmirek gärepmirek täŋkuŋ.

²⁵ Täŋpäŋ 9'kirok täŋirän utkuŋ. ²⁶ Täŋpäkaŋ Jesu gwäki-ken punin käda man kudän ŋode kudän täŋkuŋ;

NowÄ JESU, JUDA Ämawebe Täŋo

INTäjukun Äma.

²⁷ Täŋpäkaŋ kubo äma yarä, kubä kukŋi kubä kukŋi yepmanpäŋ bok däpuŋ. [²⁸ * Ude täŋirä Anutu täŋo man ŋode kudän täwanitä bureni ahänkuk; Kawä äma waki täŋpani täŋkuk.] ²⁹⁻³⁰ * Täŋpäkaŋ

* **15:21:** Rom 16:13 * **15:24:** Sam 22:18 * **15:28:** Ais 53:12

* **15:29-30:** Sam 22:7; Sam 109:25; Mak 14:58

ämawebe kuŋkaŋ äbäk täŋkuŋo unitä yänärok man iwetpäŋ ketsiwon täŋpäŋ yänkuŋ; A! Gäk ŋonitä kudupi yot wärämutpäŋ kepma yaräkubäta äneŋi api täŋpet yän yänkuno udegän gupka täŋkentäŋpäŋ päya kwakäp terak naniktä äpiwä!

³¹ Ude yänirä bämop äma ba Baga man yäwonärewani äma unitä udegän täŋ-irenpäŋ näwetgäwet täŋpäŋ yänkuŋ; Äma ŋowä äma ätu täga täŋkentän yämik täŋkukopän ini gupi täŋkentäktä täŋpän wakaŋ yäk. ³² Ŋowä Anutu täŋo iwoyäwani Kristo, Isrel täŋo Intäjukun Äma itak u täŋpäwä päya kwakäp terak naniktä äpäŋirän kaŋkaŋ nadäkinik täŋ iminawä! yän yänkuŋ. Täŋpakaŋ äma yarä däpmanpäŋ kukŋi kukŋi yepmaŋkuŋo unitä udegän yänärok iwetkumän.

Jesu kumbuk

Mat 27:45-56; Luk 23:44-49; Jon 19:28-30

³³ * Täŋpäŋ kome kepma bämopi-inik uken kome dapuri kumbuk. Kumänirän kome kudup bipmän utpäŋ patpäŋ it yäpmän kuŋirän 3'kirok täŋkuk.

³⁴ * Täŋpäŋ 3'kirok ude täŋirän Jesutä iniken man terak gera taŋi ŋode yänkuk; Elai, Elai, lema sabak-tani? U ninin man terak Anutuna, Anutuna imata nepmaŋtan? ³⁵ Ude yänirän äma kaŋ itkuŋo unitä nadänpäŋ yänkuŋ; Nadäwut! Elaijata gera yäyak yäk. ³⁶ * Yänirän nadänpäŋ äma kubätä bäräneŋ päŋku imaka kubä bima yabut bumik yäpmanpäŋ wain ume jägämi gänaŋ yäputpäŋ jikon terak pädat täŋpäŋ Jesuta iminpäŋ noriye yäwetkuk; Pewut!

* 15:33: Amo 8:9 * 15:34: Sam 22:1 * 15:36: Sam 69:21

Jop itpän këna. Elaijata bureni päbä ketärewayän käwep yäk.

³⁷ Ude täñirä Jesu äneñi gera tañi yäñpän kumbuk.

³⁸ Kumäñirän kudupi yot gänañ tek tañi bagata pewä wädäwani u punin ununitä komen umu ini wewän tärenkuñ. ³⁹ Täñpän Jesutä kumäñirän komi äma täño watä äma unitä dubini-ken itkañ kawän inide kubä täñpöpän yäñkuk; Bureni-inik, äma ñowä Anutu täño Nanaki!

⁴⁰ * Täñpäkañ webe ätu ban itkañ Jesu kumäñirän kañkuñ. Ukät nanik ätu täño wäpi ñode; Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria, Jems gubañi kenta Joses täño miñi u, ba Salome ukät penta itkuñ. ⁴¹ Webe u kuduptagän Galili komeken naniktä Jesu iwarän täñpän watä epän täñ imiñ yäpmän äbäk täñkuñonik. Täñkañ ugän nämo, webe ätu Jesu-kät Jerusalem yotpärare-ken penta äronkuño u imaka, äbä itpän kañkuñ.

Jesu äneñkuñ

Mat 27:57-61; Luk 23:50-55; Jon 19:38-42

⁴²⁻⁴³ Sabat keräp tañirän eruk bipäda Juda täño äma ekäni kubä wäpi Josep u äbuk. U komeni Arimatea. Uwä Anututä intäjukun itkañ yabän yäwat piäni kwawak ahäñirän kakta itsämäñtän kuñat täñkukonik. Eruk, äma unitä Pailat-ken umunkät nämo, bätakigän kuñpän Jesu täño gupi awañ gänañ änekta iwet yabänkuk. ⁴⁴ Täñirän Pailattä yäñkuk; Wa! Imata bäräñeñ kumäñtak yäñ nadäñpän komi äma täño intäjukun äma yäñpewän äbänä iwet yabänkuk; Jesu bureni kumak? ⁴⁵ Äma

* **15:40:** Luk 8:2-3

unitä bureni kumak yäj yäwänä Joseptä Jesu gupi änekta nadäj imiņkuk. ⁴⁶ Nadäj imiņirän Joseptä päņku tek paki suwaņpäj, Jesu täņo gupi päya kwakäp terak nanik ketären päpä tek yäpuko unitä uwäk täņkuk. Ude täņpäj mobä awaņ kodaki kubä äma kumbani pekta biņam äneņpani u gänaņ peņkuk. Peņpäņä mobä kubä pimiņ iwat-pewän päņku mobä awaņ meni uwä yäput pipiņkuk. ⁴⁷ Äneņirän Maria Makdala komeken nanik ukät wahupi Maria Joses täņo miņi, yarä u kaņkumän.

16

*Jesutä äneņi akuņkuko unitäņo manbiņam
Mat 28:1-8; Luk 24:1-12; Jon 20:1-10*

¹ Täņpäkaņ Juda täņo Sabat täreņirän Maria Makdala komeken nanik, wahupi Maria Jems täņo miņi ba webe kubä wäpi Salome unitä Jesu täņo gupi ärut imikta gakaņi mebäri mebäri käbäņi tägatäga u suwaņpäj tuņum täņkaņ itkuņ. ² Eruk Sande tamimaņ kome ket nämo yäneņirän tuņum ukeņo yäpmäj Jesu täņo gupi peņkuņ-ken uken kuņkuņ. ³⁻⁴ Kuņit kuņit yäņpäņ-nadäk ņode täņtäņ kuņkuņ; Mobä, awaņ meni täņpipiwani u netätä yäpmäj keweņ nimayäņ? Ude yäņpäņ dapun täņpäņ kaņkuņ; Mobä pähap uwä yäpmäj keweņkuņo mobä awaņ meni tumäņirän. ⁵ Eruk ude kaņkaņ äronpäņ kaņkuņ; Äma gubaņi kubä tek paki nitek awaņ käwuri bure kädä maņit irirän. Kaņpäņ umuntaņpäņ bumta kwaiņkuņ.

⁶ Kwaiņirä yäwetkuk; Umuntäneņo. In Jesu Nasaret nanik päya kwakäp terak utkuņo ukeņo känäyäj äbäkaņ? U ņo nämo itak yäk. Akumaņ

kuk! Patpat bägupigän njo kawut! ⁷* Unita in päñku Pita ba iwaräntäkiye ätu biñam njo de yäwerut; Jesu uwä Galili komeken intäjukun it kirewayän kuk. U päñku kawut, täwetkuko ude. ⁸ Ude yäweränkañ webe yaräkubä uwä umun pähap täñkañ awañken naniktä metäñpeñ kwaiñtäñ kuñkuñ. Bumta umuntañkuño unita imaka kañkuño u ämawebe nämo yäwettän kuñkuñ.

Jesu noriye wanoriye ahän yämiñkuk
Mat 28:9-10; Jon 20:11-18

[⁹* Jesu uwä Sande tamimañ kumbani-ken naniktä akumañ päñku Maria Makdala nanik, bian mäjo 7tä magärani Jesutä ini yawat kireñ imiñkuko u ahän imiñkuk. ¹⁰⁻¹¹* Ahän imiñirän webe uwä päñku äma Jesu-kät kuñarani konäm butewaki täñ irirä yabäñpäñ Jesu u nämo kumbuk, kodak irirän kat yän yäweränkañ nadäwä bureni nämo täñkuk.

¹²⁻¹³ Eruk kadäni kubä äma yarä yotpärare penpen kädet miñin kuñirän Jesutä gupi inigän kubä äworeñkañ ahän yämiñkuk. Ahän yämänkañ äma yarä unitä äyänutpen päñku noriye ätu yäweränkañ udegän nadäwä bureni nämo täñkuk.

¹⁴* Eruk, u punin terak iwaräntäkiye 11 u yot kubäken ketem nañ irirä ahän yämiñpäñ njo de yäwetpäñ yabän yänkuk; Imata nadäkinikjin nämo itkañ? Ba imata notjiye ätu kodak irira nabäñpäñ biñam täwetkuño u nadäwä bureni nämo täkañ? ¹⁵* Ude yänpäñ yäwetkuk; In komeni komeni kuñkañ

* **16:7:** Mat 26:32; Mak 14:28

Mat 28:10 * **16:14:** 1Ko 15:5

* **16:9:** Luk 8:2

* **16:15:** Apos 1:8

* **16:10-11:**

ämawebe it yäpman kukan udegan Manbinam Täga u kan yawettan kut. ¹⁶ * Äma kubata nak nadan namikinik tanpan nak wapna terak ume arurayan tako uwa Anututa binam api tanpek. Tan, äma kubata nadan namikinik namo tanpayan tako uwa Anututa genita binam api tewek. ¹⁷ * Ämawebe nadan namikinik tanpan kunatnayan takan unita kehäromi yaminira nak wapna terak kudän node api täne; Mäjo api yawat kirene, ba man kotak kudupi kudupi terak api yane, ¹⁸ * ba gamok kerita api yepmanitne, ba ume waki nanira unita namo api dapek, ba äma kayam ikek kerita gupi-ken injirira api tagane.

Jesu kunum ganan aronkuk

Luk 24:50-53; Apos 1:9-11

¹⁹ * Eruk Ekani Jesuta man ude yawet morenpan iriran Anututa imagut yapman kunum ganan aronkuk. Aronkuko uken Anutu keru bure kada itkukota itak. ²⁰ * Aroniran iwarantakiye kome kome ku morenpan mani binam yanahan yapman kunkun. Tanira Ekanita bamopi-ken itpan epäni takta tankentan yaminit mani binam u tankehärom takta kudän kudupi amawebeniye-ken pewan ahankun.]

* **16:16:** Apos 2:38 * **16:17:** Apos 2:4; Apos 8:7, 10:46

* **16:18:** Luk 10:19; Apos 28:3-6 * **16:19:** Apos 2:33-34

* **16:20:** Apos 14:3; Hib 2:3-4

Anutu Täŋo Man
The New Testament and portions of the Old Testament
in the Tuma-Irumu Language of Papua New Guinea
Nupela Testamen na sampela Olpela Testamen long
long tokples Tuma-Irumu long Niugini

copyright © 1997, 2011 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Tuma-Irumu

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not make any derivative works that change any of the actual words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2016-09-20

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 9 Oct 2020

914cbf46-f59a-54d1-b209-0f763534edb5